

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ines Kantužar

Pomen prostega časa v vsakdanjem življenju srednješolk in srednješolcev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ines Kantužar

Mentorica: asist. dr. Metka Mencin Čeplak

Somentor: doc. dr. Gregor Petrič

Pomen prostega časa v vsakdanjem življenju srednješolk in srednješolcev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Mentorici asist. dr. Metki Mencin Čeplak in somentorju doc. dr. Gregorju Petriču se zahvaljujem za strokovno pomoč in usmerjanje med izdelavo diplomskega dela.

Za spodbudo in podporo se najlepše zahvaljujem domačim in prijateljem. Hvala srednješolcem, ki so sodelovali in prispevali svoj del h končni podobi diplomskega dela.

Jerry Lynch je bistvo samouresničujoče se prerokbe ujel v naslednji pesmi:

»Če MISLIŠ, da si premagan, si res.

Če MISLIŠ, da si ne upaš, si tudi ne boš upal.

Če rad zmaguješ, a MISLIŠ, da ne moreš, izzivu resnično ne boš kos.

Če MISLIŠ, da boš izgubil, si že izgubil.

*Kajti na svetu pač tako,
da se uspeh začne z VOLJO –
in da se vse prične v GLAVI.*

Če MISLIŠ, da si na dnu, si res tam.

*Da se dvigneš, mora k višku naprej
tvoja MISEL; brez vere vase,
ne boš dosegel nagrade.*

Zmagovalci v življenju niso zmeraj

*močnejši in hitrejši;
prej ko ne, bo zmagal tisti,
ki MISLI, da more zmagati.«*

Pomen prostega časa v vsakdanjem življenju srednješolk in srednješolcev

Prosti čas ima za vsakega svoj pomen, nekateri se takrat ukvarjajo s konjički, počivajo, ga preživijo s prijatelji itn. Za mladostnike v obdobju srednješolskega izobraževanja preživljanje prostih trenutkov predstavlja čas, v katerem odmislijo vsakodnevne šolske obveznosti in izberejo dejavnosti glede na njihovo trenutno zanimanje.

Pri iskanju definicije prostega časa se lahko obrnemo na različne slovenske in tuje avtorje, ki se ukvarjajo z raziskovanjem tega področja. Ugotovimo lahko tudi, da na način preživljanja prostega časa srednješolcev vpliva več različnih dejavnikov, kot so smer srednješolskega izobraževanja, vrstniška skupina in mediji.

Prosti čas mladostniki velikokrat preživljajo organizirano, pa naj bo to v okviru šole ali raznih mladinskih organizacij. Kako pa mladostniki preživijo svoj čas, pa je seveda odvisno tudi od zanimanja glede na spol, socialno stanje družine in s tem povezane finančne zmožnosti ter tehnološke opreme.

V raziskavi sem analizirala dejansko preživljanje prostega časa dijakov Gimnazije in ekonomske srednje šole Trbovlje ter Tehnične in poklicne srednje šole Trbovlje v treh različnih obdobjih: ko imajo v šoli veliko obveznosti, ko je šolskih obveznosti manj in med počitnicami. Za boljši uvid v pomen, ki ima za mladostnike prosti čas, sem z nekaterimi opravila tudi strukturiran intervju.

Ključne besede: prosti čas, srednješolci, mladost.

Importance of leisure in everyday life of secondary school students

Free time has its own meaning for each individual, some people occupy themselves with hobbies or they rest, they spend time with friends, ... For adolescents in secondary education, free time presents the time in which they disregard daily school obligations and choose activities according to their current interest.

In the search for the definition of free time we can turn to various Slovenian and foreign authors who are dealing with the exploration of this area. In any case, the way of spending free time of secondary school students is affected by several different factors, such as the direction of secondary education, peer groups and media.

Adolescents often spend their free time organized, be it within the school, or in the various youth organizations. How do adolescents spend their time also depends on the interests of gender, social status, family related financial capability and technological equipment. In my research I have analyzed the actual leisure time of students of high schools in Trbovlje in three different periods: when they have a lot of school commitments, when they have less school obligations and during the holidays. For a better overview of their perspective on the importance of free time, I have also made some interviews with high school students.

Keywords: free time, high school students, youth.

KAZALO

1 UVOD	7
2 CILJI IN STRUKTURA NALOGE	8
2.1 Cilji naloge	8
2.2 Struktura naloge	8
2.3 Metode in hipoteze	9
3 MLADOST IN ADOLESCENCA	10
4 PROSTI ČAS	12
4.1 Opredelitev prostega časa	12
4.1.1 Definicije	13
4.2 Funkcije prostega časa in prostočasne dejavnosti	13
5 PROSTI ČAS MLADOSTNIC IN MLADOSTNIKOV	16
5.1 Dejavniki, ki vplivajo na način preživljanja prostega časa	19
5.1.1 Družina	19
5.1.2 Vrstniki	20
5.1.3 Šola	21
5.1.4 Mediji in razvoj tehnologije	22
5.1.5 Ponudba in dostopnost prostočasnih dejavnosti	23
5.2 Podatki raziskav o prostem času mladih v Sloveniji	25
5.2.1 Predstavitev raziskav	26
5.2.2 Primerjava med raziskavo Mladina 2000 in Mladina 2010	29
5.3 Preživljanje prostega časa mladih zunaj družine glede na spol	34
6 METODOLOŠKI OKVIR	36
6.1 Intervju	36
6.2 Opazovanje z udeležbo	37
7 PRAKTIČNO OPAZOVANJE PREŽIVLJANJA PROSTEGA ČASA MLADOSTNIKOV	39
7.1 Intervjuji s srednješolci	39
7.1.1 Potek izvedbe intervjujev	39
7.1.2 Sklep opravljenih intervjujev	40
7.2 Opazovanje srednješolcev med preživljanjem prostega časa	40
7.2.1 Potek opazovanja	42
7.2.2 Ugotovitve opazovanja	42
7.3 Neformalni razgovor s srednješolci	44
8 PREVERJANJE HIPOTEZ	46
9 SKLEP	48
LITERATURA	50
PRILOGA A: Intervju s srednješolci	52
PRILOGA B: Intervju s srednješolci	53
PRILOGA C: Intervju s srednješolci	54
PRILOGA Č: Intervju s srednješolci	55
PRILOGA D: Intervju s srednješolci	56
PRILOGA E: Intervju s srednješolci	57

PRILOGA F: Intervju s srednješolci	58
PRILOGA G: Intervju s srednješolci	59
PRILOGA H: Intervju s srednješolci	60
PRILOGA I: Intervju s srednješolci	61
PRILOGA J: Intervju s srednješolci	62
PRILOGA K: Intervju s srednješolci	63

SEZNAM GRAFOV

Graf 4.1: Koliko časa porabiš za naštete dejavnosti v običajnem delovnem dnevu?.....	27
Graf 4.2: Kako pogosto se posvečaš naštetim dejavnostim?	28
Graf 4.3: Vsakodnevne dejavnosti mladih (primerjava posamezne dejavnosti s povprečjem vseh sedmih dejavnosti), Mladina 2010 in Mladina 2000	30
Graf 4.4: Prostočasne dejavnosti mladih (primerjava posamezne dejavnosti s povprečjem vseh osmih dejavnosti), Mladina 2010 in Mladina 2000.....	31
Graf 4.5: Vsakodnevne dejavnosti mladih v minutah	32
Graf 4.6: Prostočasne dejavnosti mladih v minutah.....	33

SEZNAM SLIK

Slika 6.1: Satelitska slika Trbovelj.....	41
---	----

1 UVOD

Prosti čas je v današnjem svetu izredno dragocen in pomemben, saj ga ima večina ljudi zaradi hitrega načina življenja vse manj. Strokovnjaki, med njimi tudi slovenski raziskovalec Lešnik, ki se ukvarjajo z raziskovanjem prostega časa, ugotavljajo, da se način preživljanja prostih trenutkov spreminja, še posebej med mladostniki. Poleg tega številni raziskovalci opozarjajo, da mladi prosti čas preživljajo vse manj kakovostno. Pomembnost prostega časa v vsakdanjem življenju pride do izraza predvsem takrat, ko se ljudje počutijo psihično in fizično izčrpane, do česar pripeljejo številne obveznosti, s katerimi se srečujejo vsakodnevno (npr. šola, kariera ...).

V diplomskem delu se osredinjam na prosti čas mladostnikov, in sicer na srednješolke in srednješolce, ki so v obdobju intenzivnega socialnega razvoja. Takrat namreč mladi, vsaj na določenih področjih, že stopajo v odraslost. Prostočasne dejavnosti so za mladostnike zelo pomembne, saj skozi le-te razvijajo socialni jaz, hkrati pa jim nudijo tudi priložnosti in izzive za uresničevanje kratkoročnih ter dolgoročnih ciljev.

Razlagam in pomenu prostega časa mladostnikov, ki jih najdemo v različni literaturi, navadno ne namenjamo pretirane pozornosti, saj ga običajno dojemamo kot spontani pojav. Pomembnosti preživljanja prostega časa pri srednješolcih in srednješolkah se zavemo šele ob novicah in reportažah o preobremenjenosti mladih ali prestopniških dejanjih, katerih storilci so mladi.

K pisanju diplomske naloge o pomenu prostega časa v vsakdanjem življenju srednješolk in srednješolcev me je pritegnilo prav pomanjkanje raziskav na omenjeno temo, ki bi lahko poleg podrobne analize opozorile tudi na težave srednješolske mladine (osamljenost, nezaupanje, apatičnost) in s tem povezano nevarnost deviantnega vedenja mladih.

2 CILJI IN STRUKTURA NALOGE

2.1 Cilji naloge

Način preživljanja prostega časa je odvisen od številnih dejavnikov. Le-ti so lahko materialni, kot na primer finančne zmožnosti mladostnikove družine, kot tudi psihološki, npr. zanimanja mladih za posamezna področja. Ti dejavniki lahko predstavljajo oviro ali pomoč pri razvoju identitete, pridobivanju socialnih veščin ter pri zaupanju vase in v druge.

Z analizo rezultatov opazovanja skupin med preživljanjem prostega časa bom poskušala ugotoviti, kako srednješolci in srednješolke iz Trbovelj izkoriščajo prosti čas, kateri dejavnosti namenjajo največ pozornosti in koliko časa vztrajajo pri posamezni aktivnosti.

2.2 Struktura naloge

Diplomsko delo je zaradi obsežne tematike in zanimivega področja raziskovanja razdeljeno na osem samostojnih, a med seboj tesno povezanih poglavij:

- ◆ v prvem poglavju so predstavljeni cilji in struktura naloge ter uporabljene metode in glavne hipoteze, na katere bom skušala odgovoriti s pomočjo zbranih podatkov;
- ◆ v drugem poglavju navajam definicije mladosti in adolescence kot pomembnih prehodnih življenjskih obdobj;
- ◆ tretje poglavje ponuja opredelitev prostega časa in njegove funkcije, predstavlja tudi prostočasne dejavnosti;
- ◆ v četrtem poglavju so predstavljeni glavni elementi prostega časa mladostnic in mladostnikov ter dejavniki, ki vplivajo na način preživljanja prostega časa; poglavje predstavi tudi ugotovitve raziskav o prostem času mladih v Sloveniji;
- ◆ v petem poglavju so opredeljene uporabljene raziskovalne metode;
- ◆ v šestem poglavju je predstavljen empirični del diplomskega dela: izvedba intervjujev, potek opazovanja, izvedba neformalnih razgovorov ter sklepnih rezultatov in ugotovitev;
- ◆ sedmo poglavje ponuja pregled in preverjanje zastavljenih hipotez, ki smo jih opredelili v prvem poglavju;

- ◆ osmo in hkrati tudi zadnje poglavje pa predstavlja sklep diplomskega dela, v katerem povezujem ugotovitve iz teoretičnega in empiričnega dela naloge.

2.3 Metode in hipoteze

V diplomskem delu sem se osredinila na preživljanje prostega časa srednješolcev in srednješolk iz Trbovelj. V empiričnem delu naloge analiziram podatke o tem, kje, kako in kdaj srednješolci preživljajo prosti čas. Opravila sem intervjuje s predstavniki izbrane populacije, ugotovitve intervjujev pa sem dopolnila še z ugotovitvami opazovanja z udeležbo in neformalnimi razgovori z udeleženci skupin mladostnikov, ki sem jih opazovala.

V diplomskem delu bom izhajala iz teze, da pri preživljanju prostega časa srednješolcev igra pomembno vlogo več dejavnikov, med katerimi so smer srednješolskega programa, socialno in finančno stanje družine ter sodobna tehnologija.

Tezo preverjam z rezultati, ki sem jih zbrala z uporabo naslednjih metod:

- *metoda deskripcije* (predstavitev problema s pomočjo pridobljene literature),
- *metoda komparacije* (primerjanje posameznih trditev in znanj),
- *metoda kompilacije* (sestavljanje zbranih podatkov v celoto),
- *analitična metoda* (postopek razčlenjevanja sestavljenih miselnih tvorb na dele),
- *strukturiran intervju*,
- *opazovanje z udeležbo*.

3 MLADOST IN ADOLESCENCA

Mladost opredeljujemo kot življenjsko obdobje prehoda posameznika iz otroštva v odraslost. To življenjsko obdobje mlade združuje v generacijsko enoto – mladino, mladim pa omogoča primerjavo in izmenjavo izkušenj, posploševanje kulturnih vzorcev, zlasti še vzorcev mladinske porabe in preživljanja prostega časa – mladinski svet.

Mladost je bila v sociološki literaturi najpogosteje definirana kot obdobje socializacije in prehoda v odraslost, torej je bila razumljena predvsem kot posebna, specifična in univerzalna razvojna stopnja. Mladost še vedno velja za prehodno obdobje, v katerem postanejo življenjske vloge ljudi in njihove identitete nejasne, religiozno pa bi jo lahko označili za vice v življenjskem poteku. Gre torej za nek nedoločen položaj, kjer je veliko možnosti, priložnosti in ovirajočih vplivov, odvisno od družbenih struktur, pogojev in stopnje individualizacije v družbi (Ule in Kuhar 2002, 39).

Meje med otroštvom, mladostjo in odraslostjo je težko postavljati. Američan Stanley G. Hall (Durkin 1995, 515) je bil prvi, ki se je osredinil na raziskovanje mladosti in le-to poimenoval *adolescenca*. Glede na njegove raziskave so za obdobje adolescence značilni viharništvo, stres in upor proti različnim avtoritetam, kar je nujno za razvoj modernega individualizma, ki omogoča samostojen vstop mladih v odraslost. Obdobje adolescence lahko kot razvojno fazo v življenjskem ciklu razlikujemo od otroštva in odraslosti zaradi specifičnih značilnosti, ki jo definirajo. V tem obdobju je značilno intenzivnejše telesno (spolno), čustveno in socialno dozorevanje, skozi katerega posameznik gradi svojo identiteto in svet vrednot. Prilagajanje svetu je izrednega pomena, saj vse omenjene spremembe zahtevajo vzpostavitev odnosov na nekaterih novih temeljih.

Erikson, ki v svoji teoriji identitetnega razvoja poudarja pomen t. i. identitetnih kriz, posebej opredeli tudi krizo identitete v adolescenci. Ta nastopi zaradi intenzivnega razvoja duševnih in telesnih sposobnosti ter vse večjih pričakovanj družbe glede dejanj, odločitev in načinov sprejemanja socialnih vlog (Ule in Kuhar 2002).

Hendry pravi, da je »adolescenca čas čakanja, razvijanja, dokazovanja, izpopolnjevanja obreda prehoda med otroštvom in odraslostjo. Je torej razširjena faza življenja današnje

mladine«. Adolescenca današnji mladini prinese veliko življenjskih sprememb, povezanih z ideologijo, socialnim statusom in organizacijskim kontekstom. Adolescenti izstopajo iz neodvisne, kontrolirane dobe otroštva, a kljub temu še niso obravnavani kot neodvisne odrasle osebe. »Spremembe v organizacijskem kontekstu so običajno povezane s prehodom iz osnovne v srednjo šolo, kar v večini izobraževalnih sistemov pomeni prehod iz malega, družinsko oblikovanega, k velikemu in bolj individualnemu. Glede na to je mlada oseba podvržena eni najbolj generalnih posledic adolescence, imenovani sprememba v skupinski pripadnosti.« (Durkin 1995, 508)

4 PROSTI ČAS

Prosti čas v sodobnem svetu predstavlja pomembno kategorijo, vendar se vse bolj podreja delovnemu. Meje med prostim časom ter delom in obveznostmi ni mogoče enoznačno opredeliti. Poleg interesov, želja, potreb ter razpoloženj posameznic in posameznikov na dolžino in preživljanje prostega časa vpliva tudi dolžina delovnega oz. šolskega časa, letni časi, ki s svojo naravo narekujejo različne možnosti preživljanja prostih trenutkov, finančne zmožnosti, starševska kontrola, vrstniške skupine ...

Prosti čas velja za čas, ko mladi lahko odkrivajo in razvijajo individualna zanimanja, izprašujejo osebno identiteto ter se z eksperimentiranjem preizkušajo v različnih socialnih vlogah. Raziskovalci mladine v Evropi in ZDA so pokazali, da prostočasne možnosti mladim omogočajo razvoj različnih življenjskih stilov in potrošniških vzorcev (Kuhar 2007), med katerimi najdemo tudi take, ki se upirajo prevladujočim kulturnim vzorcem. Udejstvovanje mladih v prostem času je v preteklosti, zlasti v sedemdesetih, neredko vodilo v nastanek različnih (družbeno vplivnih) mladinskih skupin in mladinskih subkultur. Prosti čas je pomembno prispeval k osnovanju mladosti kot samostojnega življenjskega obdobja in k sociokulturnemu osamosvajanju mladih (Ule 1996, 79). M. Ule (1996) trdi, da obstaja med mladinsko (sub-)kulturo in prostim časom mladih tesna povezava. Mladinske subkulture resnično zaživijo šele v prostem času, a ustvarjanje mladinske scene in stilov je obenem povzročilo preseganje delitev na delovni/šolski in prosti čas.

4.1 Opredelitev prostega časa

Prosti čas je največkrat opredeljen kot čas, ki ga preživimo zunaj službenih ali šolskih obveznosti. O tem, kako bo ta čas preživel, naj bi vsak posameznik odločal sam. Prosti čas pogosto povezujejo z različnimi užitki, ki jih nudi posamezniku.

S pojmom in proučevanjem prostega časa so se ukvarjali številni tuji in domači avtorji, zaradi boljšega razumevanja različnih pogledov na prosti čas pa v nadaljevanju navajam definicije nekaterih tujih in slovenskih raziskovalcev.

4.1.1 Definicije

Lešnik opredeljuje prosti čas kot tisti »čas v dnevu, ki ostaja človeku med obveznim delom, časom za zadovoljevanje fizioloških in higienskih potreb ter spanjem, brez zunanjih pritiskov, s početji in dejavnostmi, kakor jih izbira posameznik sam sredi okoliščin, v katerih živi, ne da bi ga kaj obvezovalo ali bi vsebovalo kakršne koli obvezujoče posledice zunaj njega samega.« (Lešnik v Strojini 1982, 40)

»Prosti čas ni nasprotje delu niti ni zgolj rekreacija, potrebna za večjo proizvodno storilnost, niti ni le kompenzacija za delo, temveč je nadaljevanje človekove produktivnosti v najrazličnejših variantah, ki omogoča v mejah družbenih okoliščin razmah in aktivnost osebnosti.« (Lešnik 1987, 16)

»Prosti čas je sestavina našega vsakodnevnega bivanja, vsebuje obvezen in prosti čas, ki ga človek uporabi za eksistenčno nujna opravila in aktivnosti po svoji izbiri (Lešnik 1987, 16).«

Hočevar opozarja, da se »s povečevanjem obsega prostega časa in možnosti njegovega uresničevanja odpirajo ljudem ustrežnejše okoliščine za njihov svoboden in vsestranski razvoj.« (Hočevar 1977, 7)

Dumazedier (Černigoj Sadar 1991, 14) je prosti čas opredelil takole: »Prosti čas je sestavljen iz številnih aktivnosti, prek katerih posameznik lahko izrazi svojo lastno svobodno voljo – po počitku, zabavi, izpolnjevanju svojega znanja, izboljšanju svojih sposobnosti ali po povečanju svojega prostovoljnega sodelovanja v družbenem življenju – potem, ko je opravil svoje poklicne, družinske in socialne obveznosti«.

4.2 Funkcije prostega časa in pristočasne dejavnosti

Preživljanje prostega časa ima različne *funkcije*, ki jih lahko opredelimo kot počitek in sprostitvev, neformalno izobraževanje, zabavo in razvedrilo.

- **Počitek in sprostitvev**

Najpomembnejša funkcija prostega časa je počitek, ki predstavlja eno izmed osnovnih človekovih potreb, da lahko le-ta normalno deluje. Prosti čas tako predstavlja čas, v katerem

se človek spočije od vsakdanjih naporov, obnovi fizične in psihične moči ter manjša vpliv stresa, pod katerem je posameznik.

- **Neformalno izobraževanje**

Gre za neformalno izobraževanje kot nekakšen stranski učinek udeležbe v raznih interesnih dejavnostih, kjer se vsak izobražuje po svoji spodbudi in razvija svoje zmožnosti v smeri, ki ga zanima in hkrati sprošča. S tem posameznik oz. posameznica pridobiva nova znanja in veščine, ki so posredno ali neposredno povezane z dejavnostjo in s socialnim okoljem, kjer se te aktivnosti odvijajo. Učenje skozi interesne dejavnosti ima pomembno vlogo pri reševanju problemov in vztrajnosti posameznika.

- **Zabava in razvedrilo**

Zabavo pogosto opredeljujemo kot nepomembno ali jo celo obravnavamo kot manj zaželen način preživljanja prostega časa. Pa vendar je pogosto ravno zabava ključna za dobro psihično stanje posameznika, saj se takrat človek sprosti in se napolni z ugodnim občutkom sreče, ki ugodno vpliva na vsakogar.

Po drugi strani pa *dejavnosti* prostega časa Lešnik opredeljuje kot »vsako dejavnost, s katero se ukvarja subjekt v prostem času.« (Lešnik 1982, 125)

Naštete funkcije prostega časa izpolnjujejo številne dejavnosti, ki se med seboj razlikujejo po vrsti in intenzivnosti telesne ter intelektualne aktivnosti, po intenzivnosti interakcij med udeleženkami in udeleženci ... Te dejavnosti naj bi posameznikom nudile sprostitev, ustvarjalnost in vzpostavitev ravnotežja zaradi napetosti, ki jo povzročajo dnevne obveznosti. Pomembne so tudi dejavnosti, ki pri človeku ne sprožajo občutka dolgočasja – dolgočasje je lahko posledica pomanjkanja znanja, manjše sposobnosti čustvovanja, vrednotenja in doživljanja, umika zaradi strahu pred obremenilnimi okoliščinami ali pa zgolj omejenost možnosti, ki jih daje okolje.

Prostočasne dejavnosti pomembno vplivajo na razvoj mladih ravno zato, ker imajo mladi v prostem času po navadi več samostojnosti kot pri drugih dnevni aktivnostih. Številne empirične študije dokazujejo, da je aktivno preživljanje prostega časa povezano s pozitivnimi razvojnimi rezultati in vodi k boljšemu šolskemu uspehu, prilagodljivosti in k boljšemu mentalnemu zdravju (Coatsworth v Kuhar 2007, 456). Te aktivnosti dajejo občutke

kompetentnosti in samorealizacije. R. Bjarnadottir na podlagi intervjujev z islandskimi adolescenti in adolescentkami ugotavlja, da prostočasne dejavnosti prispevajo k štirim dimenzijam kompetentnosti:

- zunanji osebni oz. praktični kompetentnosti (fizično in kognitivno znanje, obvladovanje nečesa konkretnega),
- notranji osebni oz. emocionalni kompetentnosti (npr. samonadzor),
- zunanji socialni kompetentnosti (socialne veščine) in
- notranji osebni kompetentnosti (sposobnost refleksije).

Dosledna prostočasna participacija je tudi preventiva pred kriminalnimi dejanji in depresivnimi razpoloženji. Seveda pa določene aktivnosti (npr. obiskovanje lokalov, koncertov, športnih prireditev) vodijo k višjim stopnjam pitja alkohola in delikventnosti (Bjarnadottir v Kuhar 2007, 456–457). Svet Evrope je tako izdal celo priporočilo, da naj bi javni in zasebni sektor ter nevladne organizacije državljane vzgajale h konstruktivnemu preživljanju prostega časa (Recommendation v Kuhar 2007, 457).

5 PROSTI ČAS MLADOSTNIC IN MLADOSTNIKOV

Osebnost mladostnika se v času odraščanja nenehno oblikuje in spreminja, kar je odvisno od velikega števila medsebojno povezanih dejavnikov, ki v različnih obdobjih na mladostnika vplivajo drugače. V mladosti dobijo sporočila, vrednote in prepričanja v vsakem obdobju drugačen pomen, odraščajoči pa se nanje odzivajo drugače kot v otroštvu.

Otrokom in mladostnikom je njihov prosti čas vir samospoštovanja, osebnega nadzora in občutka sposobnosti, po drugi strani pa lahko pogloblja njihove stiske, negotovosti ... V tem času lahko prevzamejo različen življenjski slog in imajo pogoje za socializacijo med vrstniki (Derganc 2004). Svojo lastno identiteto in identiteto skupine takrat iščejo zunaj šolskega ali družinskega okolja. Prav zato ima prosti čas dodaten pomen, saj ne pomeni le večje svobode za izbiro dejavnosti in odnosov, ampak pomeni tudi zmanjšanje nadzora nad posameznikom (Derganc 2004). Tako mladostniki prevzemajo odgovornost za lastne odločitve in priložnost za večjo avtonomijo nad svojim življenjem.

Raziskovanje te tematike je težavnejše, kot se sprva zdi, saj lahko dobimo le površinske podatke, kot so aktivnosti, s katerimi se mladostniki ukvarjajo, in čas, ki ga namenijo določeni dejavnosti. Dobljeni rezultati pa nam nikakor ne povedo, kako mladostniki preživljajo svoj prosti čas, kako pomemben se jim zdi in zakaj.

V zvezi s tem Hendry in sodelavci opozarjajo: »Če želimo raziskovati prosti čas mladih, nas lahko hitro zavede misel, da bi pogledali le to, kar mladostniki 'delajo' med prostim časom. Vendar je veliko prostega časa mladostnikov preživetega ob 'nedejavnosti', v pogovorih s prijatelji, ob lastnem razmišljanju, in to je razsežnost, ki je raziskovanju težje dostopna.« (Hendry v Derganc 2004, 28)

Evropska raziskava 'Les jeunes europeenes en 2001'– Evropska mladina v letu 2001 (Mion v Derganc 2004, 123) je glede na rezultat izluščila štiri poglobitve dejavnosti mladih v prostem času:

- srečanje s prijatelji,

- gledanje televizije,
- poslušanje glasbe in
- videoigrice/iskanje po internetu.

Slovenska raziskava Mladi 98 (Ule 2000) pa je kot rezultat prikazala poglavitne dejavnosti, ki so jih našteali mladi:

- gledam televizijo,
- poslušam glasbo,
- družim se s prijatelji/-cami,
- učim se,
- telefoniram prijateljem/-icam,
- berem časopise, revije, stripe,
- ukvarjam se s športom.

Golob in Žunkovič (Derganc 2004), ki sta leta 1996 opravila raziskavo v Dijaškem domu Tezno, sta prišla do naslednjih rezultatov o najpogostejših pristočasnih dejavnostih med mladimi:

- poslušanje radia,
- gledanje TV,
- poslušanje kaset, CD-jev, plošč,
- razmišljanje o fantu ali dekletu,
- igre z žogo,
- reševanje križank,
- igre s kartami¹.

Raziskava Lešnika (1982) leta 1978 in raziskave v ZDA ter v razvitejših deželah so pokazale, da je bilo med mladimi opazno povečanje 'pasivnih dejavnosti' – poslušanje radia, obiskovanje gledališča in različnih prireditev, branje, prebiranje stripov.

¹Predvidevamo, da bi bili pri ponovitvi zgoraj navedenih raziskav rezultati precej drugačni, saj nedavne raziskave, opravljene s strani EU 'Kids Online' in 'Pew Internet', jasno kažejo, da mladostniki veliko svojega prostega časa preživijo na spletu ('Facebook', 'Twitter', 'online' igre itn.).

Telesne dejavnosti, ki so bile pred pojavom televizije in drugih množičnih občil osrednje aktualne, mladih ne privlačijo več, je že leta 1982 ugotavljal Lešnik. S tem pešajo telesna odpornost, telesna zmogljivost in pa razvitost delovnih navad za fizična dela. Če povzamem, se v vseh raziskavah pojavijo tri dejavnosti, s katerimi se v veliki večini ukvarjajo mladostniki v prostem času:

- gledanje televizije,
- druženje s prijatelji in
- poslušanje glasbe.

Iz ugotovitev različnih raziskovalcev je razvidno, da kot najpogostejša dejavnost prevladuje gledanje televizije, kar še posebej kaže na pomembnost vzgoje skozi medije. Na tem področju bi morali mlade usmerjati in poučevati, kako se naučiti selektivnega in kritičnega gledanja programov in vsebin, ki so jim na voljo na televizijskih ekranih.

Druženje s prijatelji je za mladostnike izrednega pomena, vsak nadzor ali prisotnost odrasle osebe bi bil zanje moteč, zato je zelo pomembno, da se poudarjajo pomen in pomembnost prijateljstva ter vpliv, ki ga imajo drug na drugega. Prav tako je pomembno, da imajo mladi za druženje primeren prostor, ki jim zagotavlja prijazna srečevanja (mladinski centri, lokali ...), da se ne bi pri tem počutili nezaželeni in nadzorovani.

Poslušanje glasbe igra v življenju mladih izjemno pomembno vlogo, pomaga jim, da se v prostem času ob njej sprostijo in odmislijo skrbi, povezane s šolo. Glasba pa predstavlja tudi medij, prek katerega se mladostniki izražajo in predstavijo svojo nadarjenost (igranje inštrumentov, vključevanje v glasbene skupine, ples). Velikokrat se izkaže, da se mladostniki prek glasbe preostalim pokažejo v povsem novi luči, potem ko so v sebi odkrili dragocen talent.

Dejavnikov, ki vplivajo na izbiro aktivnosti v prostem času, je veliko. Ni vseeno, ali gre za fante ali dekleta, ali so mlajši učenci ali srednješolci, kakšen učni uspeh dosega, ali žive v družinah z materami in očeti z višjo ali nižjo izobrazbo ter kakšen socialnoekonomski status dosega njihove družine (Derganc 2004). Prav tako ni vseeno, katero šolo obiskuje posameznik. Družinsko in širše socialno okolje vpliva na stališča do pristočasnih dejavnosti

in pomembno določa možnosti za preživljanje prostega časa. V nadaljevanju tako izpostavljam glavne dejavnike, ki vplivajo na način preživljanja prostega časa.

5.1 Dejavniki, ki vplivajo na način preživljanja prostega časa

5.1.1 Družina

Po mnenju Nevenke Č. Sadar (1991, 25) lahko odnos med družino in prostim časom obravnavamo z dveh vidikov: prosti čas pojmuje kot vir, ki pripomore k stabilnosti in bogastvu družinskih odnosov, ali pa kot vir, ki je nujen za razvojne možnosti. V slednjem prosti čas pomembno prispeva k družini, po drugi strani pa tudi družino lahko pojmuje kot vir za prosti čas.

»Družina daje socialni kontekst za večino prostega časa. S tega vidika je prosti čas nujen prostor za svobodo, ekspresivnost in za razvoj osebnosti.« (Černigoj Sadar 1991, 25) Zveza med prostim časom in družino postaja v socialnem sistemu vse bolj pomembna, poudarjene so tudi nematerialne funkcije družine, kot so socialna in emocionalna opora ter zaupanje in intimnost.

V družini se uveljavljajo osnovne oblike vedenja in dela, kar posledično tudi potrjuje dejstvo, da je primarna naloga družine skrb za razvoj mlade osebnosti. Odnos med starši in otroki vedno poteka obojestransko, tako tudi otroci staršem največkrat spremenijo njihove predstave, način življenja in socialni položaj (Černigoj Sadar 1992, 48).

Mladostniki si največkrat iščejo prijatelje iz družin s podobnim socialnim statusom. Mogoče bi tukaj lahko izpostavili problem prezgodnjega razslojevanja družbe glede na materialno stanje. Materialno stanje družine lahko povzroči tudi, da mladostnik preživlja svoj prosti čas 'koristno' tako, da si v dragih tečajih pridobi znanja in veščine, ki jih bo lahko s pridom uporabil pozneje v življenju (npr. učenje tujih jezikov), da se ukvarja z dragimi konjički.

Ugoden socialni status družine in raznovrstnost ponudbe pristočasnih aktivnosti sta pomembna dejavnika, ki vplivata na možnosti izbire načina preživljanja prostega časa. Ne gre torej le za ceno plačljivih dejavnosti, ampak tudi za fizično dostopnost dejavnosti. Še

pomembnejši dejavnik pa so vrednote, navade, ki si jih je mladostnik pridobil v svoji družini (Bajzek in drugi 2008).

Glede na to, kaj starši mladostnikom nudijo, pričakujejo v zameno iskrenost, samostojnost, odgovornost, izpolnjevanje danih obljub, da ne zahajajo v slabo družbo, ne posegajo po prepovedanih substancah, da zaradi dejavnosti ne trpi šolski uspeh (Bajzek in drugi 2008).

5.1.2 Vrstniki

Močno cenjena in v vrh postavljena vrednota pri mladih je prijateljstvo, ki je pomemben dejavnik pri osebnostnem razvoju (Rener 2000, 99). Če formalno oblikujemo določeno vrstniško skupino (na primer razred v šoli), se bodo znotraj nje izoblikovane neformalne vrstniške skupine, ki bodo temeljile na prijateljski povezanosti med določenimi posamezniki. Pomembnost takšne vrstniške skupine se kaže tudi v preživljanju prostega časa, saj gre tukaj za posameznike s podobnimi interesi, željami in konjički, ki veliko časa preživijo skupaj in skupaj stremijo k podobnim življenjskim ciljem. V tem sobesedilu lahko povzamemo star rek *Povej mi, s kom se družiš, in povem ti, kdo si.*, ki v praksi velikokrat drži.

Najpomembnejši dejavniki mladih pri izbiri interesnih dejavnosti so ob sposobnostih in zanimanjih, ki jih odkrivajo v sebi, tudi prijatelji ter vrstniške skupine, v katere so vključeni. Vrtniki dajejo otrokom in mladostnikom občutek bližine ter socialno podporo, tako so vključeni v proces njihovega prehoda v odraslost (Dreganc 2004).

Vrstniške skupine na mladostnika ne gledajo kot na otroka, pa tudi zahtev po pretirani odraslosti in odgovornosti ne postavljajo. To je za mladostnika v tem obdobju zelo pomembno; v njih dobiva občutek varnosti in bližine ter ima status enakovrednega – pomanjkanje tega ga pri starših in v šoli velikokrat moti. Če imamo v mislih, da postaja odrasla oseba, je to povsem razumljivo (Vičič 2002).

O nastanku vrstniške skupine lahko govorimo, ko pride do združevanja posameznikov iste generacije. Formiranja vrstniških skupin nas spremljajo že od vrtca, osnovne šole Mladi imajo zaradi svojega identitetnega iskanja poudarjeno potrebo po občutku življenjske skladnosti in smiselnosti. Ravno tukaj imajo posebno vlogo vrstniške skupnosti, ki so

solidarnostne skupnosti in skupine za 'delitev občutka življenjske (ne-)skladnosti' (Ule 2000, 57).

Mladinska vrstniška kultura mladim omogoča primerjavo in izmenjavo izkušenj, posploševanje kulturnih vzorcev, zlasti vzorcev mladinske potrošnje in preživljanja prostega časa. Predstavlja tudi poseben socialni prostor, kjer se mladi zadržujejo in na poseben način oblikujejo, pri tem pa tudi sami ustvarjajo določene oblike kulture preživljanja prostega časa (Ule 2000, 57).

Vrstniška socializacija je tako pomemben dejavnik pri sprejemanju družinskih in šolskih nalog ter pri posredovanju odraslega sveta. Vrstniške skupine razširjajo posameznikovo družbeno obzorje, pomagajo k razvoju bolj kompleksnih osebnosti, neodvisnosti in odraslosti. V teh skupinah, kjer si mladi izmenjujejo mnenja in stališča, naj bi vladali enakopravnost in demokratičnost, običajno pa se izoblikujeta tudi hierarhija in notranja delitev vlog, ki vsakemu posamezniku dodeli določen status. Lahko bi rekli, da mladi v vrstniških skupinah iščejo samopotrditve in socialno varnost, kar se kaže tudi pri različnih medsebojnih dokazovanjih in tekmovanjih.

5.1.3 Šola

Danes šola mladostnikom zapolnjuje vse več časa, zato zelo vpliva na količino njihovega prostega časa. Omeniti je potrebno, da se šolski programi izobraževanja med seboj razlikujejo, tako kot se razlikujejo tudi posamezniki, ki za določeno snov pri učenju porabijo različno količino časa. Šola ima zato velik vpliv na preživljanje prostega časa mladostnika.

Smer srednješolskega izobraževanja pa poleg izoblikovanja interesov mladostnika vpliva tudi na količino in izrabo časa, ki ga imajo srednješolci na voljo izven šolskih obveznosti. Tako so tudi zunajšolske dejavnosti največkrat odraz šolskih.

Smer srednješolskega izobraževanja je pomembna tudi, ker tako mladostniki dobijo nov spekter znanja, povezanega z začetki novih ciljev, ki jih odkriva posameznik. Ker pa so v isti smeri izobraževanja največkrat mladostniki s podobnimi željami in cilji, je to velikega pomena za njihove medsebojne odnose.

Šola predstavlja najdominantnejšo vzgojno-izobraževalno ustanovo, ki poleg vzgojno-izobraževalnega procesa nudi možnosti aktivnega preživljanja prostega časa. Na tem področju

šola največkrat poskrbi za različne interesne dejavnosti, ki jih mladostnik lahko obiskuje v svojem prostem času ali pa vzbudi v mladostniku določene želje, ki jih le-ta uresničuje, kadar je prost. Šola je hkrati prostor vrstniškega druženja, kjer se kljub tekmovalnosti ustvarjajo tudi prijateljske mreže (Krempel 2003).

Izraz 'zunajšolski' nekoliko zavaja in je vzrok za nesporazum. Učitelji, starši in mladostniki imajo športne in umetniške dejavnosti v najboljšem primeru za potrebne, a jih od 'šolskih' ločujejo. Kljub temu pa zunajšolske dejavnosti mladostnikom prinašajo dragocena in temeljna spoznanja o življenju, kakršnih šolski programi ne omogočajo. Zato nanje ne bi smeli gledati kot na dejavnosti, ki konkurirajo šolskemu delu, ampak kot na nekaj, kar to delo dopolnjuje (Bracconier 2001, 354).

5.1.4 Mediji in razvoj tehnologije

Mediji predstavljajo tisti element prostega časa, katerega vpliv v obdobju odraščanja narašča. Posredno vpliva na vsa področja družbe in narekuje življenjski slog in navade, s svojimi vzorci in klišeji vpliva na posameznikova stališča, oblikovanje vrednot skozi svojo vsebino in podobno. Industrija zaradi težnje po zaslužku s posredovanjem medijev okupira prosti čas posameznika in z njim manipulira (Ule 1999).

Različni mediji na določeno skupino prebivalstva drugače vplivajo, tako imajo tiskani mediji pri mladostnikih bistveno manjšo vlogo kot elektronski mediji, saj je na primer računalniško omrežje postalo mladostniški svet in se je že oblikovalo v nekakšno *internetno kulturo* (Ule 1999, 23). Ta kultura se z napredkom tehnologije in dostopnostjo informacijskih omrežij vedno bolj širi in lahko pričakujemo, da bo postala dominantna komunikacijska kultura in eden »osrednjih medijev za izražanje občutij, predstav in misli.« (Ule 1999, 293)

Tehnološka razvitost in doba informatike sta zmanjšali potrebo po neposrednem druženju in ustvarjanju. Čas interneta je zamenjal telesni stik z virtualnim, ki mu mladostniki namenjajo vse več prostega časa. Svet računalniških igrice je zasenčil pravo igro oziroma druženje med vrstniki. Prav tako so računalniške igre večkrat tema pogovorov in lahko še bolj zaostrejejo pritisk znotraj določene vrstniške skupine (Ule 2000).

Kako omejiti čas, ki ga otrok in mladostnik preživita pred računalnikom, in nadzirati vsebine, s katerimi se ukvarja, je odločitev staršev. Res pa je, da se mnogim staršem zdi varneje, da otrok sedi pred računalnikom, kot da se družijo z vrstniki na ulici.

Dejstvo, da mladi vse več časa preživijo pred računalnikom ali televizijskimi ekrani, postavlja nov problem v preučevanju prostega časa. Glede na možnosti, ki jih ponujajo ti množični mediji, se mladostniki odločajo med gledanjem različnih vsebin.

5.1.5 Ponudba in dostopnost prostočasnih dejavnosti

Čeprav je prosti čas razdrobljen na veliko majhnih in skoraj nepovezanih drobcev, pa ima vedno svoj globok pomen, ker se v tem času odvija neformalna, a zelo pomembna socializacija. Nekateri načini neformalnega preživljanja prostega časa so vedno manj zaželeni in upadajo. Starši in odrasli se zavedajo nevarnosti, v katerih se lahko znajdejo njihovi otroci, ki preživljajo svoj prosti čas v neformalnih skupinah vrstnikov. Zato vedno bolj zagovarjajo organizirano preživljanje prostega časa, kjer se lahko taki nevarnosti izognejo. Velikokrat pa se starši za takšen način odločijo tudi zgolj zato, ker se ne utegnejo ukvarjati z otroki.

V povezavi s tem so ena izmed možnosti mladinske organizacije, ki jih razumemo kot *varen prostor*, v katerem lahko mladi pridobivajo izkušnje, znanja, socialne kompetence in podobno. So prostor za organizirano preživljanje prostega časa.

Prednost preživljanja prostega časa v mladinski organizaciji je tudi v tem, da lahko mladim ponudijo nekaj več – ne gre samo za sistem, kjer mladi sami definirajo področja dela in kjer se brez zunanjih spodbud ali pozitivne prisile začnejo ukvarjati z reševanjem problemov, ampak se vzpostavi tudi aktivna udeležba v procesu odločanja, katere aktivnosti se bodo izvajale, pridobivanju denarja zanje, vseskozi pa je prisoten tudi proces pridobivanja znanj, timskega dela, organizacijskih veščin, družbene aktivnosti itn. Vse to lahko spodbudi v pozitiven premik njihovega preživljanja prostega časa, saj se lahko od pasivnih uporabnikov spremenijo v aktivne uporabnike.

Čeprav je ta oblika aktivnosti bolj značilna za obdobje osnovnošolskega izobraževanja, se vse bolj pojavlja tudi med mladostniki oziroma v srednješolskem izobraževanju. Pri aktivnostih organiziranega prostega časa je vedno navzoč nekdo, ki je za preživljanje tega prostega časa

odgovoren, zgodi se, da je prosti čas celo preveč organiziran, tako da pravega prostega časa skoraj sploh nimajo (Bajzek 2003, 159–160).

Ob šoli s predpisanim učnim načrtom in formalno organiziranostjo obstajajo tudi neformalne institucije, prostori in okolja, v katerih se mladostniki lahko prav tako izobražujejo in razvijajo. Izven družine in šole danes obstajajo mesta, kjer otroci preživljajo svoj prosti čas, ki pripada samo njim, imajo možnost razpolaganja in uporabe glede na svoje želje. Udeležba v zunajšolskih dejavnostih lahko pomembno pripomore k mladostnikovemu socialnemu in psihološkemu razvoju. (Bracconier 2001, 355)

Okolje, kjer mladostnik živi in odrasča, vpliva na preživljanje prostega časa. Predpostavimo lahko, da mladostnik iz mesta svoj prosti čas drugače preživlja kot mladostnik s podeželja. Nikakor pa nimamo oprijemljivih dokazov o tem, v katerih okoljih mladi bolj koristno preživljajo svoj prosti čas.

Sklepamo lahko, da mladostniki iz mesta svoj prosti čas lažje preživijo z več prijatelji, predvsem zaradi večje koncentracije prebivalstva, na voljo pa imajo tudi več ustanov, ki omogočajo organizirano preživljanje prostega časa. Hkrati je v mestih tudi večja koncentracija skupin in dejavnosti, ki jih označujemo kot deviantne (npr. dostopnost dovoljenih in nedovoljenih drog).

Družine iz šibkejših socialnih okolij ne razpolagajo s sredstvi, ki bi mladostniku omogočala drugačno preživljanje prostega časa, saj so organizirane dejavnosti največkrat plačljive. Pri nekaterih pa je problem že cena prevoza na določeno lokacijo, kaj šele cena same dejavnosti.

V splošnem številni avtorji ugotavljajo, da so predvsem strukturirane prostočasne aktivnosti tiste, ki predstavljajo pozitiven dejavnik za mladostnikov psihosocialni razvoj (Holland in Andre; Young in drugi v Kirbiš 2011, 202). Med strukturirane štejemo tiste dejavnosti, kjer mladi sodelujejo znotraj nekega sistema, ki zajema omejitve, pravila in cilje. Pogosto so pod nadzorom oz. organizacijo odraslih (Larson v Kirbiš 2011, 202). Večina raziskav kaže, da so predvsem šolske (obšolske, interesne) prostočasne dejavnosti največkrat povezane s številnimi dimenzijami pozitivnega razvoja mladostnikov. Lahko rečemo tudi, da imajo učenci, ki sodelujejo v šolskih interesnih dejavnostih višjo povprečno oceno, manjše tveganje

za nedokončanje šolanja, manj pogosto izostajajo od pouka in imajo nižjo stopnjo šolske deviantnosti (Kirbiš 2011, 202).

Na drugi strani pa so pasivne oz. nestrukturirane dejavnosti (v okviru katerih mladostniki ne stremijo k doseganju nekih instrumentalnih ciljev) praviloma povezane z manj ugodnim psihosocialnim razvojem in vedenjem mladih (Kirbiš 2011). Pasivne prostočasne dejavnosti same po sebi niso problematične, težava pa je, če tovrstne dejavnosti postanejo prekomerne oz. prevladujoči ali celo edini način preživljanja prostega časa (Ule v Kirbiš 2011, 202).

Avtorji ponujajo dve temeljni razlagi, zakaj so nestrukturirane dejavnosti pretežno povezane z manj ugodnim razvojem mladostnikov. Na eni strani je tu razlaga ničelne vsote, iz katere izhaja, da vsakršno preživljanje časa v neorganiziranih, nestrukturiranih dejavnostih izpodriva čas, ki bi lahko bil namenjen strukturiranim dejavnostim, na drugi strani pa iz teorije *posameznikovega razvoja* izhaja, da imajo lahko tudi nestrukturirane, pasivne prostočasne dejavnosti pozitiven vpliv na psihosocialni razvoj mladostnikov, saj skozi slednje izražajo in gradijo lastne talente, interese in identitete (Kirbiš 2011, 203). Tudi Uletova (2000, 62–63) v zmanjšanem nadzoru nad mladostnikom (ki se v največji meri seveda kaže predvsem v nestrukturiranih dejavnostih) vidi pomembno dimenzijo prostega časa; poleg tega, da se posameznik v prostem času regenerira (regeneracija je potrebna zaradi izgub, ki nastajajo v drugih življenjskih sferah), hkrati rešuje nesporazume v socialni sferi, prav tako pa mu omogoča druženje ter krepitev in vzdrževanje socialnih mrež, ki mladostniku predstavljajo ključno življenjsko oporo.

Nekaterih dejavnosti oz. vsebin pa vendarle ni mogoče vnesti v dihotomijo strukturiran/nestrukturiran prosti čas. Sem na primer sodita ustvarjalnost in kulturna participacija, ki lahko v okviru prostega časa potekata v različnih (ne-)strukturiranih oblikah in zato jih nekateri avtorji poimenujejo *nestrukturirane aktivne* dejavnosti (Kirbiš 2011).

5.2 Podatki raziskav o prostem času mladih v Sloveniji

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati nekaterih najpomembnejših raziskav o prostem času mladih v Sloveniji v obdobju od leta 2000 do 2010. Predstavila bom ugotovitve, ki so skupne vsem raziskavam, in bistvene razlike.

Predstavila pa bom tudi skupne točke in bistvene razlike med raziskavama Mladina 2000 in Mladina 2010, kjer imamo priložnost primerjati dva reprezentativna vzorca slovenske mladine, in sicer starostne skupine od 15 do 29 let.

5.2.1 Predstavitev raziskav

Mladinsko informativno središče Slovenije (2004)

Raziskovalki Alenka Žavbi in Irena Vipavc Brvar sta leta 2004 za Mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije (MISSS) izvedli raziskavo na reprezentativnem vzorcu mladih (starost od 12–17 let) v Ljubljani o tem, kako preživljajo prosti čas. Rezultati so pokazali, da mladostniki največ prostega časa namenijo za druženje s prijatelji, gledanje televizije in delo z računalnikom, česar običajno ne uvrščamo med kreativne aktivnosti. Več kot polovica najstnikov za prijatelje porabi več kot dve uri na teden, 41 odstotkov jih prav toliko časa nameni gledanju televizije, 30 odstotkov pa za delo z računalnikom, pri čemer prednjačijo fantje, medtem ko dekleta več časa namenijo učenju in pripravi na pouk (Žavbi in Vipavc Brvar 2004).

Mladi šolskim obveznostim namenijo veliko časa. Dobra polovica se s šolskimi obveznostmi ukvarja eno do dve uri na dan, četrtnina pa za šolske obveznosti porabi več kot dve uri dnevno. Veliko manj časa kot za šolske porabijo mladi za domače obveznosti. Skoraj tretjina mladih se z gospodinjskimi opravili, delom na vrtu ali kmetiji ter s skrbjo za brate in sestre sploh ne ukvarja. Med tistimi, ki pomagajo tudi pri hišnih in družinskih opravilih, pa 60 odstotkov tem obveznostim nameni manj kot uro dnevno.

V prostem času skoraj 90 odstotkov najstnikov redno posluša glasbo, ukvarjajo se s konjički in športom, s katerim se redno ukvarjata dve tretjini mladostnikov. Z drugimi dejavnostmi se redno ukvarja manj kot polovica anketiranih najstnikov, tako slaba polovica bere časopise, revije in stripe, se ukvarja z domačimi živalmi ali lenari in spi. Le petina redno bere knjige, dobra četrtnina se ukvarja s plesom ali z glasbo, slaba desetina pa se uči tujih jezikov.

Fantje se nekoliko bolj redno posvečajo športu, dekleta pa se bolj ukvarjajo z domačimi živalmi, berejo knjige, časopise in revije, poslušajo glasbo, obiskujejo sorodnike ter nakupujejo. Pri obšolskih dejavnostih izstopajo dijaki poklicnih šol, ki se srednje ali sploh ne

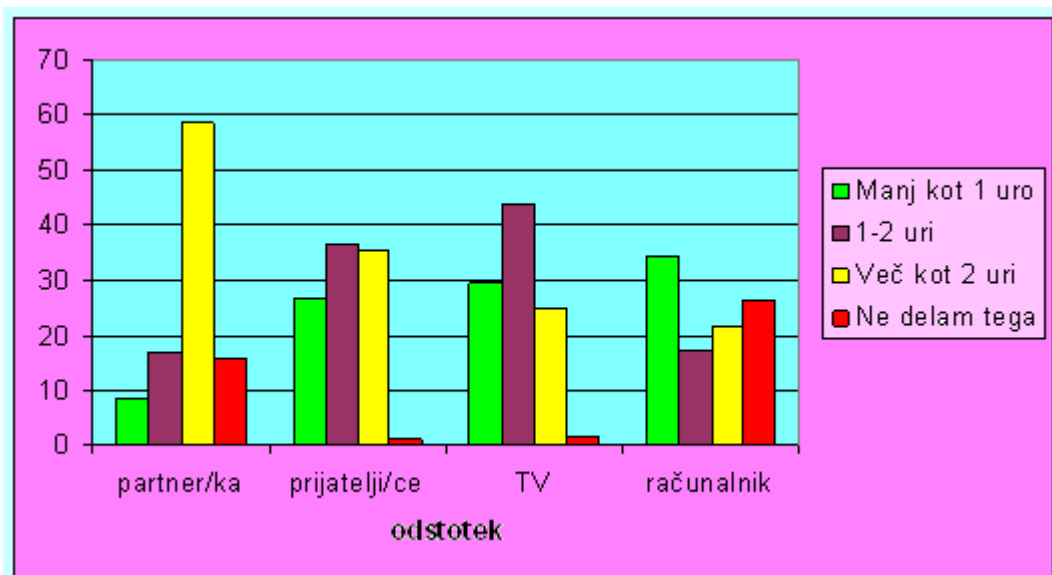
ukvarjajo z obšolskimi aktivnostmi. Med občasnimi dejavnostmi se za razliko od rednih na visokih mestih pojavijo krožki, raziskovalne naloge, prostovoljne dejavnosti, koncerti, izleti in potovanja.

Mladina (2000)

Raziskava Mladina 2000 je narejena na reprezentativnem vzorcu mladih, ki so bili stari med 16 in 29 let. Pokazala je, da mladi zdaleč največ prostega časa v vsakdanjem delavniku porabijo za druženje s partnerji in prijatelji (Ule in Kuhar 2002). Skoraj osemdeset odstotkov porabi za druženje najmanj eno do dve ali celo več kot dve uri na dan. Televizijo skoraj polovica gleda uro do dve na dan, četrtnina pa celo več kot dve uri. Tudi druge raziskave opozarjajo, da mladi pred televizijskim zaslonom preživijo veliko časa (Dolničar in Nadoh 2004). Z računalnikom se približno štiri desetine mladih ukvarja vsaj uro do dve ali več kot dve uri dnevno, še vedno pa več kot četrtnina mladostnikov od 16. do 29. leta starosti izjavlja, da to sploh ne počne.

Pri raziskavi Mladina 2000 so v vzorcu zajeti mladi od 16 do 29 let in ne predstavljajo samo srednješolske populacije.

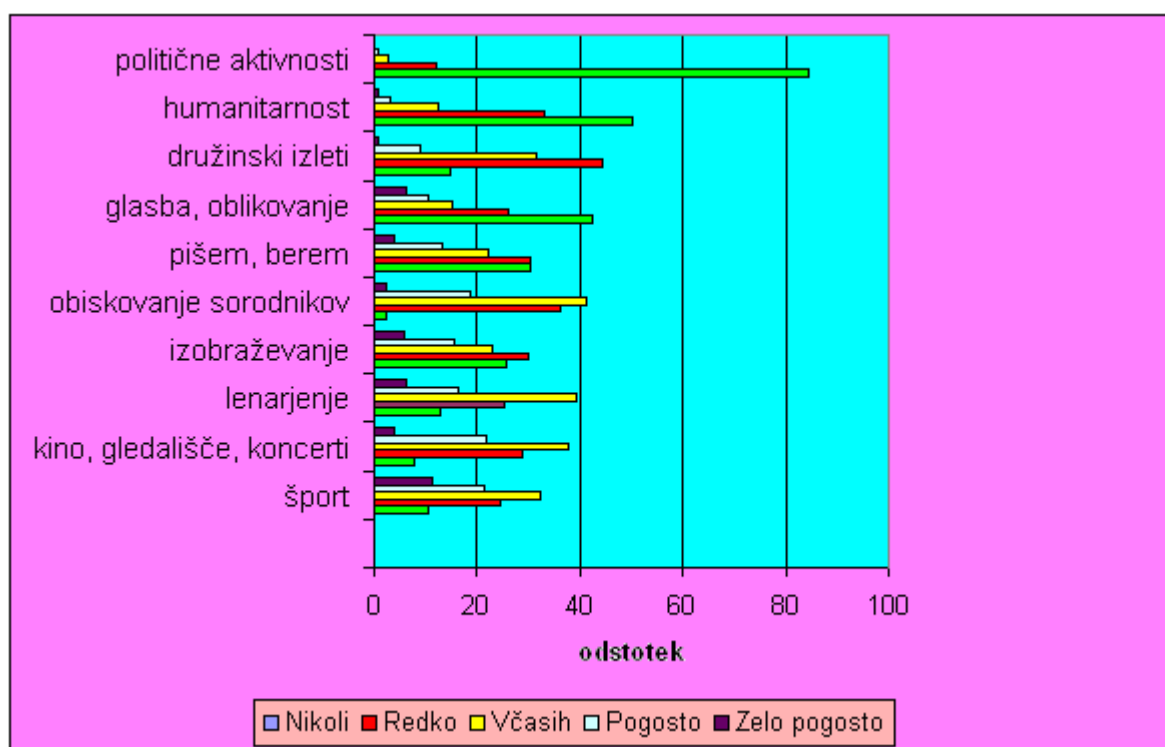
Graf 4.1: Koliko časa porabiš za našteje dejavnosti v običajnem delovnem dnevu?

Vir: Kuhar (2007, 461).

Raziskava Mladina 2000 daje tudi natančnejši vpogled v pogostost ukvarjanja z določenimi dejavnostmi. Deleži mladih, ki se pogosto ali zelo pogosto ukvarjajo s posameznimi dejavnostmi so v povprečju nizki. Najvišji so pri ukvarjanju s športom in obiskovanju kulturnih prireditev. Izrazito nizki so pri političnih aktivnostih in humanitarnosti, pešata tudi branje in pisanje. Raziskava Mladina 2000 daje dober vpogled v dejavnosti mladih, ki so že zaposleni. Zanje je posebej značilno: več izletov, manj ukvarjanja z glasbo in s športom, manj obiskov kina, gledališča ter koncertov in manj lenarjenja. Njihov prosti čas je bolj strukturiran (Kuhar 2007).

Graf 4.2: Kako pogosto se posvečaš naštetim dejavnostim?

Vir: Kuhar (2007, 462).

Raziskava Mladina (2010)

Ciljno skupino raziskave Mladina 2010 predstavljajo mladi med 15 in 29 let. Mladi pomemben delež svojega časa posvetijo prostočasnim dejavnostim, torej dejavnostim, ki ne spadajo v polje izobraževalnih, službenih ali družinskih obveznosti (Dumazedier v Kirbiš 2011, 201). Po nekaterih podatkih mladi, ki so vključeni v izobraževalni sistem, preživijo več kot 40 % svojega časa ob prostočasnih dejavnostih, t. j. izven dejavnosti v okviru pouka oz. izven obveznega kurikula (Timmer in drugi v Kirbiš 2011, 201), nekatere novejšje raziskave

pa kažejo, da prosti čas zasede 22 % celotnega časa v življenju posameznika, medtem ko plačano delo in izobraževanje skupaj zasedeta le 13 % posameznikovega življenja (Roberts v Kirbiš 2011, 201).

Slovenci imamo dnevno na voljo slabih 5 ur za prostočasne dejavnosti. Raziskava med učenci osmih razredov in dijaki tretjih letnikov pa je pokazala, da ima 40 % mladih več kot 3 ure prostega časa dnevno. Pomemben delež prostega časa in dejstvo, da je mladost čas oblikovanja identitete posameznika in prilagajanja mladih na družbene spremembe, sta glavna vzroka za zanimanje raziskovalcev za obravnavo prostočasnih dejavnosti mladine (Kirbiš 2011).

Mladi svoj prosti čas preživljajo v različnih kontekstih (druženje z vrstniki, športne dejavnosti, preživljanje časa z družino, spremljanje medijev, organizirane dejavnosti, kulturno-umetniške dejavnosti, športne dejavnosti ipd.), ki torej lahko pomembno vplivajo na njihov razvoj (Larson v Kirbiš 2011, 201).

Analiza prostočasnih dejavnosti je pokazala, da se največji delež mladih ukvarja s športom in z računalniškimi dejavnostmi, sledita pa jim druženje s prijatelji oz. vrstniki in partnerjem ter poslušanje glasbe. Aktivnosti, v katere pa se mladi najredkeje vključujejo, pa so ukvarjanje s političnimi dejavnostmi, pisanje, sodelovanje v humanitarnih dejavnostih in obiskovanje zbirališča mladih (Kirbiš 2011).

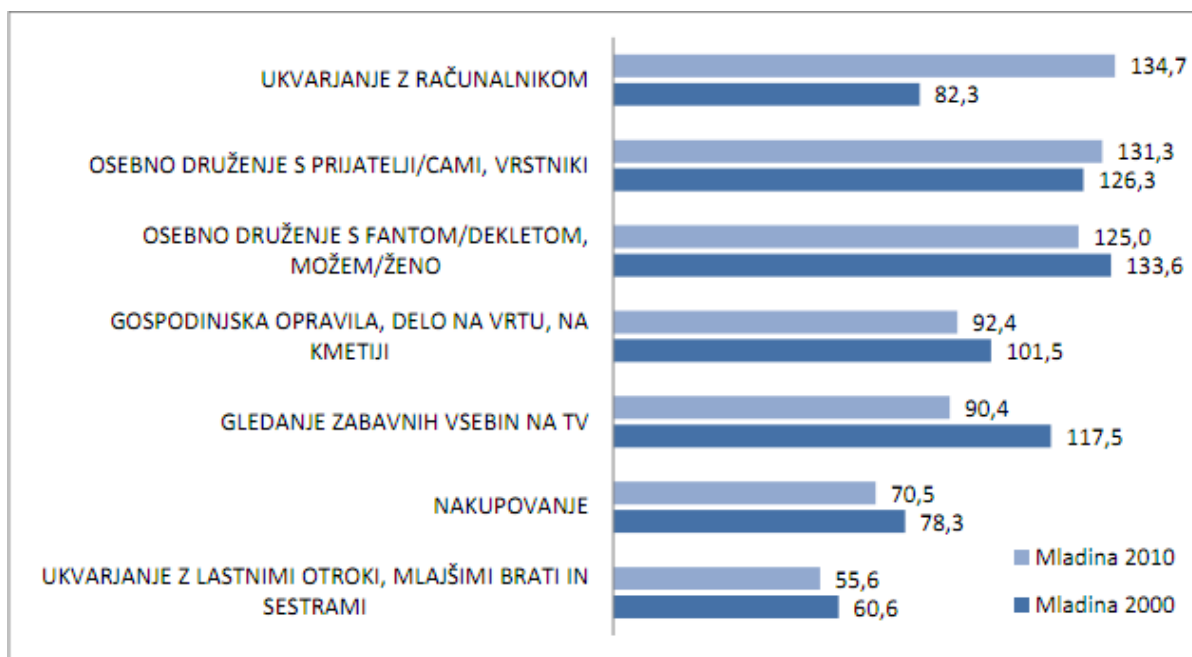
5.2.2 Primerjava med raziskavo Mladina 2000 in Mladina 2010

Avtorji raziskave Mladina 2010 ugotavljajo, da so opravljene raziskave o mladini v Sloveniji po večini pokazale, da med preživljanjem prostega časa mladih prevladujejo dejavnosti pasivnega značaja (npr. druženje z vrstniki in s partnerji, poslušanje glasbe, gledanje televizije), čeprav se relativno pogosto udeležujejo tudi v športnih dejavnostih (Kirbiš 2011).

Kot smo že omenili, imamo s primerjavo raziskav Mladina 2000 in Mladina 2010 prvič priložnost primerjati dva reprezentativna vzorca slovenske mladine starostne skupine od 15 do 29 let. Opozoriti moramo, da primerjava v absolutnem smislu ni mogoča, saj je bila pogostost vsakodnevnih dejavnosti v raziskavi Mladina 2000 merjena nekoliko drugače (1 = nikoli, 5 = zelo pogosto) kot v Mladini 2010 (1 = nikoli, 7 = vsak dan). Poleg tega so v raziskavi Mladina

2010 analizirali širši nabor rutinskih dejavnosti. Izsledki, do katerih bomo prišli v nadaljevanju, so posledica primerjave posamezne dejavnosti med letoma 2000 in 2010 s povprečjem sedmih dejavnosti (Kirbiš 2011).

Graf 4.3: Vsakodnevne dejavnosti mladih (primerjava posamezne dejavnosti s povprečjem vseh sedmih dejavnosti), Mladina 2010 in Mladina 2000

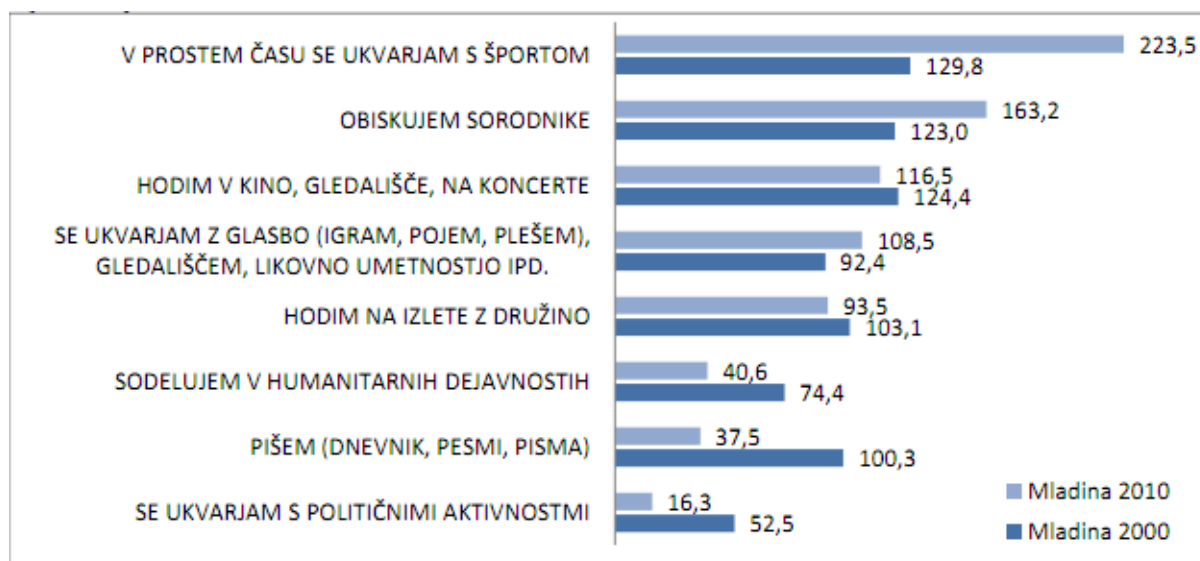
Vir: Kirbiš (2011, 206).

Kot lahko razberemo iz zgornjega Grafa 4.3, je v letu 2010 visoko nad povprečjem uporaba računalnika, ki je bila leta 2000 še močno pod povprečjem vseh analiziranih dejavnosti. Računalniške aktivnosti so po pogostosti najbolj napredovale (za vrednost + 52,4), druženje s prijatelji je minimalno naraslo, osebno druženje s partnerjem pa je minimalno padlo. Največji upad je zaznati pri gledanju televizije.

V zadnjem desetletju se je tako v okviru vsakodnevnih dejavnosti izrazito povečal čas, ki ga mladi namenjajo računalniškim dejavnostim, zmanjšal pa se je čas, namenjen gledanju televizije in opravljanju gospodinjskih opravil (Kirbiš 2011).

Graf 4.4 prikazuje prostočasne dejavnosti mladih. Oba grafa ni mogoče neposredno primerjati, saj gre za drugače zastavljen merski instrument.

Graf 4.4: Prostočasne dejavnosti mladih (primerjava posamezne dejavnosti s povprečjem vseh osmih dejavnosti), Mladina 2010 in Mladina 2000

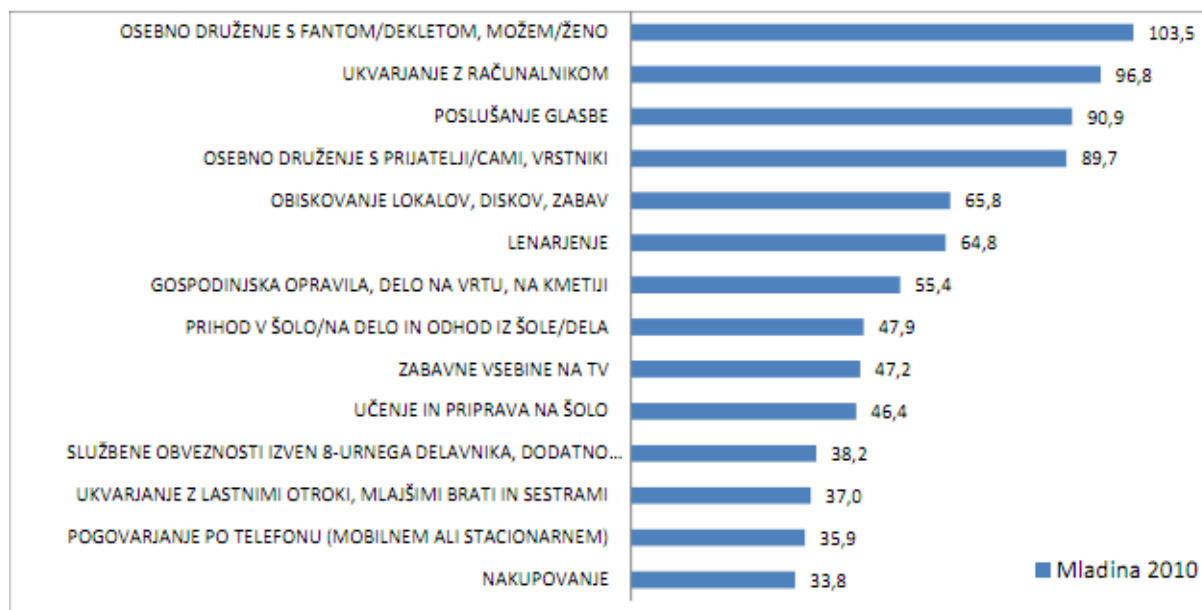

Vir: Kirbiš (2011, 207).

Med vsemi navedenimi dejavnostmi sta po pogostosti najbolj narasli ukvarjanje s športom (+ 93,7) in obiskovanje sorodnikov (+ 40,2), ki sta na prvih dveh mestih. Pod povprečjem je pogostost izletov z družino, najbolj pa je upadla pogostost pisanja (– 62,9) ter ukvarjanje s političnimi dejavnostmi (– 36,2) in sodelovanje v humanitarnih dejavnostih (– 33,8). Nad povprečjem sta oba indikatorja kulturne participacije mladih. Obiskovanje kina (gledališč in koncertov) je leta 2010 sicer minimalno upadlo (– 7,9), medtem ko so ukvarjanje z glasbo in druge ustvarjalne dejavnosti (igranje, petje, ples, gledališče, likovno ustvarjanje ipd., torej *aktivna* kulturna participacija) nekoliko narasle (+ 16,1) in so zdaj nad povprečjem preostalih dejavnosti (Kirbiš 2010).

Avtorji raziskave Mladina 2010 so prav tako preučili pogostost vsakodnevnih dejavnosti mladih oz. koliko minut dnevno mladi preživijo ob določeni dejavnosti. V analizo so vključili tudi dejavnosti, ki niso bile zajete v raziskavi Mladina 2000. Graf prikazuje povprečne vrednosti preživljanja mladih v okviru vsakodnevnih dejavnosti.

Graf 4.5: Vsakodnevne dejavnosti mladih v minutah

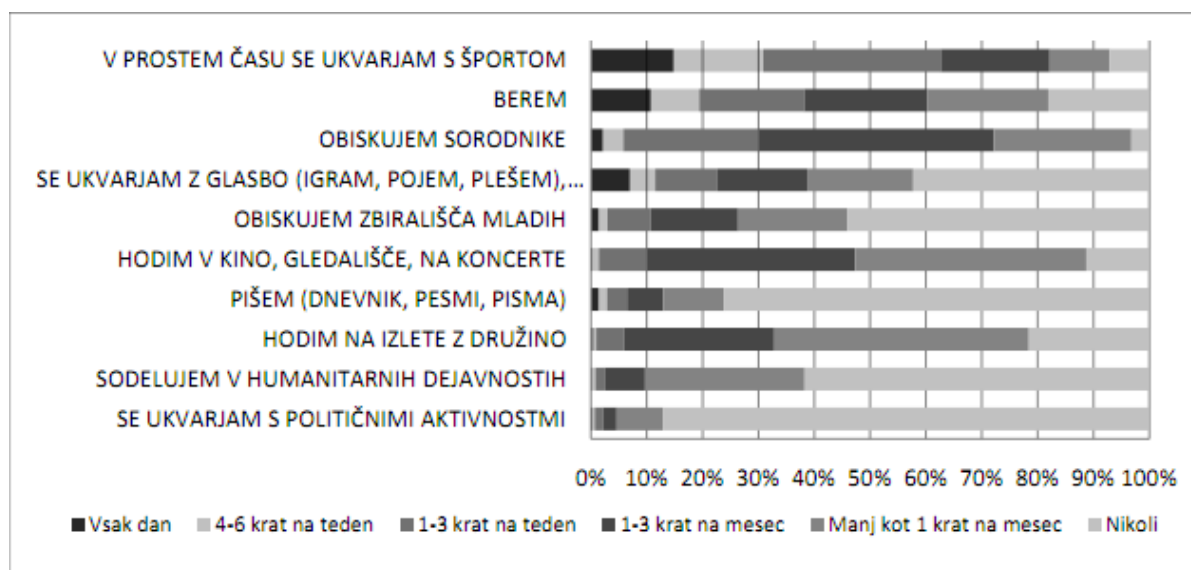

Vir: Kirbiš (2011, 209).

V povprečju prevladuje druženje s partnerjem/-ko, ki mu mladi posvetijo kar 104 minute dnevno, 97 minut se ukvarjajo z računalnikom, 91 minut poslušajo glasbo, 90 minut pa se družijo s prijatelji in z vrstniki. Dobro uro na dan porabijo za obiskovanje lokalov in zabav ter za lenarjenje. Na dnu lestvice po porabljenem času sta pogovarjanje po telefonu (36 minut) in nakupovanje (34 minut dnevno).

Podobna analiza je potekala tudi na področju prostočasnih dejavnosti, kjer se je kodiranje spremenljivk razlikovalo od vsakodnevnih dejavnosti. Na spodnjem grafu so tako po vrsti prikazani deleži mladih, ki posamezno prostočasno dejavnost izvajajo vsak dan (1) do nikoli (6).

Graf 4.6: Prostočasne dejavnosti mladih v minutah

Vir: Kirbiš (2011, 210)

V okviru preučenih desetih dejavnosti se slabi dve tretjini mladih vsaj enkrat tedensko ukvarjata s športom, slabih 31 % pa se jih v prostem času s športom ukvarja najmanj 4-krat tedensko. Po pogostosti nato sledijo branje (dobrih 19 % mladih v prostem času bere vsaj 4-krat tedensko), obiskovanje sorodnikov in ukvarjanje z glasbo. Mladi v prostem času najredkeje obiskujejo zbirališča mladih (54,1 % jih zbirališč za mlade nikoli ne obiše), sodelujejo v humanitarnih dejavnostih, pišejo (dnevnik, pesmi, pisma) in se ukvarjajo s političnimi dejavnostmi (87,1 % mladih v prostem času nikoli ni politično aktivnih).

Povzeti je mogoče, da se mladi v svojem prostem času predvsem družijo s partnerji in prijatelji (neposredno in virtualno), skrbijo pa tudi za svoje dobro telesno počutje ter so ustvarjalno in umetniško aktivni (Kirbiš 2011, 211).

V okviru prostočasnih dejavnosti je v zadnjem desetletju izrazito naraslo ukvarjanje mladih s športom, ki v letu 2010 (ob računalniških dejavnostih in druženju z vrstniki ter s partnerjem) predstavlja najpogostejšo prostočasno dejavnost, močno pa je v prostem času upadlo ukvarjanje s političnimi dejavnostmi, ki predstavlja najmanj pogosto prostočasno dejavnost.

Na koncu lahko podamo še ključne ugotovitve analize med raziskavo Mladina 2000 in Mladina 2010, ki jih lahko strnemo v nekaj točk.

1. V okviru vsakodnevnih dejavnosti se je v zadnjem desetletju izrazilo povečal čas, ki ga mladi namenjuje uporabi računalnika, zmanjšal pa se je čas, namenjen gledanju televizije in opravljanju gospodinjskih opravil.
2. V primerjavi z letom 2000 mladi v letu 2010 manj časa namenjuje spremljanju kulturno-umetniških vsebin, bistveno več časa pa namenjuje kulturno-umetniškemu ustvarjanju.
3. V okviru prostočasnih dejavnosti je v zadnjem desetletju izrazilo naraslo ukvarjanje mladih s športom, ki v letu 2010 (ob računalniških dejavnostih ter druženju z vrstniki in s partnerjem) predstavlja najpogostejšo prostočasno dejavnost, močno pa je v prostem času upadlo ukvarjanje s političnimi dejavnostmi, ki predstavlja najmanj pogosto prostočasno dejavnost.
4. Višje stopnje receptivne, še posebej pa aktivne kulturne participacije so tesno povezane z višjimi stopnjami politične in civilno-družbene participacije.
5. Fantje so aktivnejši le v okviru športnih dejavnosti, v okviru preostalih pa dekleta. Mladi manj izobraženih staršev so redkeje družbeno in kulturno aktivni ter se redkeje ukvarjajo z računalniškimi in s športnimi dejavnostmi, pogosteje pa z družinskimi dejavnostmi (Kirbiš 2011, 219).

5.3 Preživljanje prostega časa mladih zunaj družine glede na spol

Raziskava je bila narejena leta 2007 v Pomurju na vzorcu 984 mladostnikov, vključeni pa so bili učenci zadnjega razreda osnovne šole ter učenci gimnazij in drugih srednjih šol.

Prva ugotovitev je, da preživljanje prostega časa, ki ga mladostniki namenjuje druženju s prijatelji ali prijateljicami, ni odvisno od spola. Razlike se pojavijo pri preživljanju prostega časa pri športnih aktivnostih, saj kar 64 % mladih pravi, da je to zanje zelo in precej priljubljeno preživljanje prostega časa. V prostem času je ukvarjanje s športom pomembno, ker se skozi šport lahko izrazi notranji svet. Šport daje mlademu človeku priložnost, da se obvlada in zna to pokazati tudi pred drugimi – ob zmagah ali porazih.

Tudi nakupovanje je danes lahko način preživljanja prostega časa. Kar 63,1 % mladih trdi, da na tak način zelo in precej radi preživljajo svoj prosti čas. Tu je obratno kot pri športu, saj vidimo, da se s tem ukvarja kar 72,9 % deklet, med fanti pa je takih le 51,9 % (Bajzek 2003, 293).

27,1 % raziskane populacije preživlja prosti čas brez nekega določenega cilja, lahko bi rekli kar s potepanjem; to seveda raje počnejo fantje (34,5 %) kot pa dekleta (20,6 %) (Bajzek 2003, 295).

Razlike med spoloma se pokažejo tudi v pojavu prestopništva. Blanka Tivadar (2000, 153) pravi, da domala vse raziskave prestopniškega vedenja mladih kažejo razlike med spoloma. To vedenje naj bi bilo bolj značilno za fante (Bajzek in drugi 2008).

6 METODOLOŠKI OKVIR

Kot je bilo omenjeno že v uvodnem poglavju, sem preživljanje prostega časa med mladostniki obravnavala z uporabo treh raziskovalnih metod. Za namene izvedbe raziskave, opisane v prvem poglavju, sem najprej z določenimi predstavniki mladostnikov iz Trbovelj opravila odprt standardiziran intervju (vpraševanci so bili v razponu starosti od 16 do 18 let, od tega sta bila 2 moškega in 2 ženskega spola). Pri tem sem izbrala predstavnike dveh različnih šol (Gimnazije in ekonomske srednje šole Trbovlje in pa Srednje Tehnične in poklicne šole Trbovlje), s čimer bom lahko primerjala in poskusila predstaviti, kakšno vlogo imajo različne smeri in trajanje izobraževanja na preživljanje prostega časa mladostnikov. V prvem primeru gre za 4-letni program srednješolskega izobraževanja, v drugem pa za 3-letni program srednješolskega izobraževanja.

Da bi potrdila hipotezo, da pri preživljanju prostega časa srednješolcev igrajo pomembno vlogo smer srednješolskega programa, socialno in finančno stanje družine ter sodobna tehnologija, sem se odločila še za opazovanje skupin mladostnikov, s katerimi so bili opravljeni neformalni pogovori. Opazovanje skupin je potekalo na štirih različnih lokacijah, in sicer v popoldanskem času (od 16.00–19.00 v obdobju treh mesecev – maj, junij, julij). Število skupin se je spreminjalo v odvisnosti od dneva, meseca in časa. Opazovane skupine so bile heterogene.

6.1 Intervju

Intervju velja za eno izmed pogosto uporabljenih metod zbiranja podatkov družboslovnih raziskav. Predstavlja medosebno interakcijo med spraševancem in vprašanim, pri čemer slednji odgovarja na vprašanja, ki jih zastavi prvi z namenom, da pridobi potrebne podatke za preverjanje zastavljenih raziskovalnih hipotez. Struktura intervjuja je določena na osnovi vprašanj, besedila in njihovega zaporedja (Frankfort Nachmias in Nachmias 1996).

Glavna prednost intervjujev je predvsem v njihovi spremenljivosti, saj omogočajo prilagajanje procesu spraševanja. Spraševanec namreč lahko sproti razčisti nejasnosti, ki se pojavljajo pri odgovarjanju na zastavljena vprašanja, in zagotavlja pravilen vrstni red odgovorov na vprašanja. V primeru intervjujev lahko tudi zabeležimo točen čas in prostor

izvedbe intervjuja, kar raziskovalcem omogoča precej natančno interpretacijo odgovorov, še posebej v primerih, ko lahko določen dogodek vpliva na respondentove odgovore (Frankfort Nachmias in Nachmias 1996).

Kot navaja Patton (1990), lahko razlikujemo med štirimi tipi intervjujev. Prvi tip intervjujev predstavlja neuradni razgovor, pri katerem so vprašanja odvisna od konteksta in se pojavijo zaradi naravnega poteka dogajanja. Pri tem tema, vprašanja in besedilo intervjuja niso vnaprej določeni. Prednosti tovrstnega razgovora je predvsem v pomembnosti in bistvenosti vprašanj, pri čemer vprašanja temeljijo na opazovanju, kar pomeni, da lahko intervju prilagodimo posamezniku in okoliščinam. Drugi tip so vodeni razgovori, pri katerih so tema in vprašanja določena vnaprej, spraševanec pa jih ima navadno zapisane po alinejah. Pri sami izvedbi intervjuja se odloči za zaporedje in formulacijo vprašanj. Tretji tip predstavljajo odprti standardizirani intervjuji, za katere sta značilna natančna formulacija in zaporedje vprašanj. Vsi vprašani dobijo enaka vprašanja v enakem vrstnem redu, pri čemer odgovori niso vnaprej določeni. Glavna prednost odprtega standardiziranega intervjuja je predvsem v večji primerljivosti podatkov, saj vsak prejme enaka vprašanja. Ker odgovori niso vnaprej določeni, se zmanjša tudi vpliv anketarja na odgovore. Zadnji tip intervjujev pa predstavlja standardiziran intervju, katerega značilnost je, da je besedilo vprašanj in odgovorov določeno vnaprej. Na ta način vprašani izbira med naštetimi možnimi odgovori (Patton 1990).

6.2 Opazovanje z udeležbo

Po opravljenih intervjujih pa sem se odločila še za opazovanje določene skupine mladostnikov iz Trbovelj med njihovim preživljanjem prostega časa. Znano je namreč, da večina družboslovnega raziskovanja izhaja iz opazovanja, pri čemer se socialni psihologi navadno odločajo za opazovanje interakcij v manjših skupinah (Frankfort Nachmias in Nachmias 1996). Takšno vrsto opazovanja bom tudi sama uporabila za namene izvedbe raziskave v okviru svojega diplomskega dela.

Glavna prednost opazovanja z udeležbo je predvsem njegova neposrednost, saj omogoča raziskovalcem, da vedenje in interakcije članov opazovane skupine preučijo na način, kot se dejansko dogajajo. To pomeni, da podatki, zbrani z opazovanjem, opisujejo opazovan pojav v njegovem naravnem okolju (Frankfort Nachmias in Nachmias 1996).

Pri opazovanju se osredinjamo predvsem na štiri glavne značilnosti vedenja opazovanih posameznikov. Prvi tip se nanaša na nebesedno vedenje in se osredinja na gibe posameznikov, njihove obrazne poteze in podobno. Obrazni izrazi namreč razkrivajo najrazličnejša čustva in pogosto nadomeščajo besedna sporočila, ki jih posamezniki sporočajo. Drugi tip zajema prostorsko vedenje, ki se nanaša na opazovanje posameznikovih poskusov strukturiranja prostora. Ljudje se namreč gibajo po prostoru, se približujejo preostalim posameznikom ali predmetom in se oddaljujejo; poseganje v posameznikovo okolje pa pogosto povzroča stres. Tretji tip vključuje ekstralingvistično vedenje in vključuje formalne vidike govora, ki zajemajo stopnjo govora, glasnost, težnjo po skakanju v besedo in posebnost izgovorjave. Poleg tega ta vrsta opazovanja vključuje tudi opazovanje govorice telesa. Četrty in zadnji tip vedenja pa imenujemo lingvistično vedenje in se nanaša predvsem na vsebino in strukturne opredelitve govora vsakega posameznega člana opazovane skupine (Frankfort Nachmias in Nachmias 1996).

Poleg tega pa lahko razlikujemo med nadzorovanim in nenadzorovanim opazovanjem. Glavna razlika med tema vrstama opazovanja je predvsem v načinih, na katere so vedenje, časovni okvir, opazovanje in sklepanje sistematično opravljene. Pri nadzorovanem opazovanju imamo tako jasno določene cilje, ki se nanašajo na kaj, kako in kdaj opazovati (Frankfort Nachmias in Nachmias 1996).

Opazovanje sem na koncu dopolnila še z izvedbo neformalnega razgovora z opazovano skupino mladostnikov, ki dejansko velja za enega izmed tipov intervjujev, predstavljenih v prejšnjem podpoglavju.

7 PRAKTIČNO OPAZOVANJE PREŽIVLJANJA PROSTEGA ČASA MLADOSTNIKOV

V zadnjem delu diplomskega dela bom predstavila raziskavo preživljanja prostega časa mladih, na osnovi zbranih podatkov pa bom prikazala pomen, ki ga ima prosti čas za mladostnike. Pri tem bom najprej predstavila izvedbo intervjujev, ki sem jih opravila s srednješolci dveh različnih srednjih šol, nato pa še potek opazovanja preživljanja prostega časa mladostnikov, s katerimi sem na koncu opravila še neformalni razgovor.

7.1 Intervjuji s srednješolci

Da bi se seznanila s samim razmišljanjem srednješolcev, sem se odločila, da z naključno izbranimi srednješolci opravim intervju. Izbrala sem si učence dveh različnih šol, in sicer Gimnazije in ekonomske srednje šole Trbovlje ter Srednje tehnične in poklicne šole Trbovlje. Na Gimnaziji in Ekonomski srednji šoli Trbovlje se izvaja 4-letni program srednješolskega izobraževanja, na Srednji tehnični in poklicni srednji šoli Trbovlje pa izvajajo 3-letni program srednješolskega izobraževanja. Namen izbire dveh različnih srednješolskih programov je predvsem ta, da bi ugotovila, ali na prosti čas vplivata različna smer in trajanje izobraževanja.

7.1.1 Potek izvedbe intervjujev

Odločila sem se, da opravim intervju z naključnimi srednješolci takrat, ko večina konča s poukom. Počakala sem jih pred vhodom v šolo (Gimnazija in Ekonomska srednja šola Trbovlje) in jih prosila, če so pripravljeni odgovoriti na vprašanja o preživljanju prostega časa. Njihov odziv je bil zadovoljujoč, od desetih so trije odklonili sodelovanje zaradi pomanjkanja časa (odhod na avtobus, kosilo, druge dejavnosti ...).

Postopek sem ponovila tudi na Srednji tehnični in poklicni srednji šoli Trbovlje, ki jo obiskujejo predvsem fantje. Tam je bil odziv drugačen, saj se jim je zdelo sodelovanje nesmiselno in nezanimivo. V vzorcu petnajstih srednješolcev jih je sodelovalo 12, od tega 8 srednješolcev (3 fantje in 5 deklet) iz Gimnazije in ekonomske srednje šole Trbovlje ter 4 fantje iz Srednje tehnične in poklicne šole Trbovlje.

Opravljenе intervjuje prilagam k diplomskemu delu v prilogi. Zaradi pristnosti odgovorov sem se odločila ohraniti zasavsko narečje in sleng mladih, zato so le-ti dobesečno navedeni in fonetično zapisani.

7.1.2 Sklep opravljenih intervjujev

Ugotovila sem, da je razlika v preživljanju prostega časa med obema šolama občutna, saj srednješolci 4-letnega programa več časa namenijo šolskim obveznostim, kar posledično zmanjšuje čas, namenjen prostočasnim dejavnostim. Vendar pa se prostemu času ne odpovedujejo, izbirajo pa enake dejavnosti kot srednješolci STPŠ, le v krajšem časovnem obsegu. Srednješolci 3-letnega programa na prosti čas gledajo drugače, manj časa posvečajo učenju in šolskim dejavnostim, več pa druženju s prijatelji, obiskovanju diskotek, aktivnemu športu, obiskovanju gostinskih lokalov, brezciljnem potepanju itn.

Glavna razlika v odgovorih glede na spol je v športnem udejstvovanju. Večina fantov je pri vprašanju (Kako največkrat preživljaš prosti čas?) poleg druženja s prijatelji navedla tudi šport (košarka, nogomet), medtem ko je le eno dekle omenilo športne aktivnosti.

Vseh 12 vprašanih je soglašalo, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa, nekateri so celo povedali, da si sploh ne znajo več predstavljati življenja brez interneta.

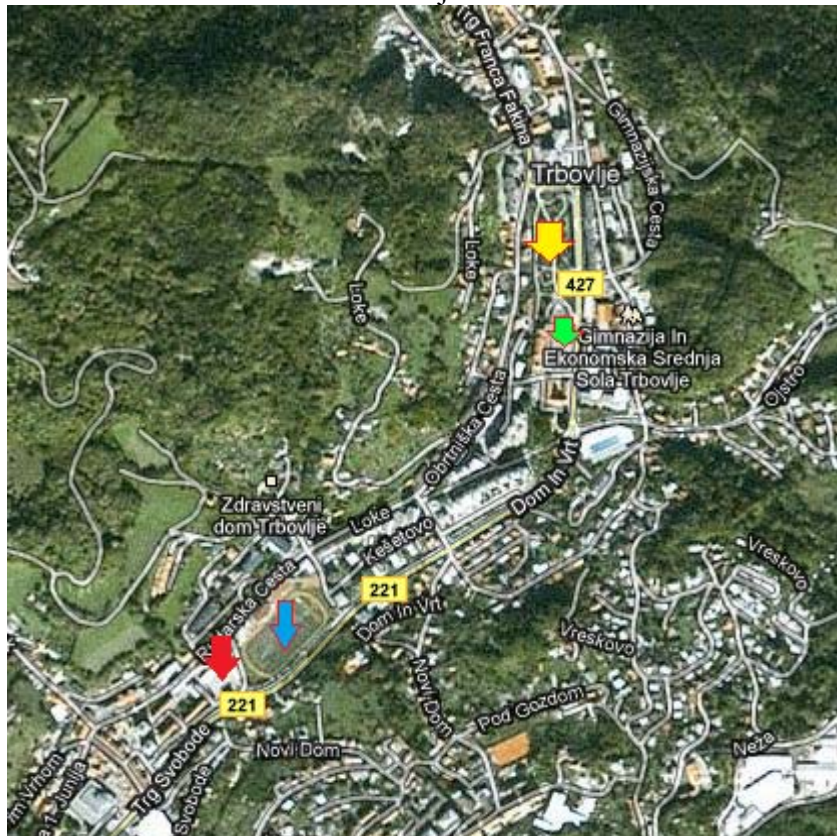
Večina (8 udeležencev) je odgovorila, da socialni status in finančno stanje družine ne vplivata na njihovo preživljanje prostega časa. Vendar moramo tu omeniti, da imata dva izmed teh osmih intervjuvancev ob vikendih službo, s katero si lahko pokrijeta določene izdatke pri preživljanju prostega časa, dva pa sta zanikala vpliv finančnega statusa, ker sta prosti čas enačila z obiskovanjem dragih športnih treningov, ki se jih nista udeleževala.

7.2 Opazovanje srednješolcev med preživljanjem prostega časa

Po opravljenem intervjuju sem se odločila, da bom neposredno opazovala skupine mladostnikov (srednješolcev) na različnih mestih v Trbovljah (satelitska slika kraja je prikazana na Sliki 6.1), ki so znana zbirališča mladih. Zaradi boljšega pregleda sem se odločila, da v obdobju treh mesecev (maj, junij in julij 2010) opazujem, kako svoj prosti čas

preživljajo mladostniki, ne da bi v to posegala z anketami ali intervjuji, s katerimi bi posledično lahko tudi omejila pristnost vedenja ali pa bi dobila podatke, ki ne bi odražali dejanskega stanja. Odločila sem se za neformalni pogovor z njimi. Za ta pogovor nisem imela vnaprej pripravljenih vprašanj, prilagodila sem se trenutni situaciji.

Slika 6.1: Satelitska slika Trbovelj

Vir: Google maps (2012)

Moj namen je bil opazovati prostočasne aktivnosti mladih in ugotoviti količino časa, ki ga porabijo za prosti čas v mesecu, polnem šolskih obveznosti (maj), v mesecu, ko se končuje šolsko leto (junij), in v mesecu šolskih počitnic (julij). Svoje ugotovitve bom primerjala glede na čas in na dejavnike, ki se bodo izkazali za pomembne.

Opazovanje je potekalo v popoldanskem času, ko se pouk že konča, in sicer med šestnajsto in devetnajsto uro vsak dan, razen ob nedeljah.

Kraj opazovanja so določena mesta v Trbovljah, kjer se zadržujejo mladi, in sicer športna površina igrišča Partizan, športni stadion Rudar, športne površine Gimnazije in ekonomske

srednje šole Trbovlje ter mestni park. Vsa mesta so označena na satelitskem posnetku Trbovelj.

7.2.1 Potek opazovanja

Opazovanja sem izvajala individualno kot stranska opazovalka, da z vprašanji ali anketo ne bi posegala v vsakdanje aktivnosti mladostnikov.

Vsak dan sem v času med šestnajsto in devetnajsto uro opazovala mladostnike pri različnih dejavnostih, a sem bila vsak dan eno uro na enem opazovalnem mestu, ki sem ga glede na uro naslednji dan zamenjala.

Na koncu opazovanega obdobja sem pristopila k določenim skupinam mladostnikov in jim razložila svoj namen in potek dela ter jih prosila za kratek pogovor. Pozitivno sem bila presenečena nad odzivom sodelujočih in njihovim navdušenjem nad mojim delom.

7.2.2 Ugotovitve opazovanja

Rezultati opazovanja so navedeni glede na potek dela.

a) Mesec maj

V mesecu maju, ko so na urniku še vedno šolske obveznosti, je manj mladih na mestih, kjer se po navadi zbirajo. Prosti čas zunaj – torej na opazovanih mestih – med šolskim letom večinoma preživljajo srednješolci nižjih letnikov, saj se dijaki zadnjih letnikov večinoma že pripravljajo na maturo. Tudi tukaj najdemo izjeme, ko si čas za prostočasne dejavnosti vzamejo tudi slednji, a je ta opazno krajši kot pri preostalih.

Večinoma so se mladostniki okoli pol pete ure šele začeli zbirati (razpon skupine od 4–7 oseb), malo pred sedmo uro pa so se začeli odpravljati proti domu. Izjema so bili mladostniki na športnem objektu Rudar, ki so svoj prosti čas preživljali organizirano (do 20 oseb) in so tempu in urniku pridno sledili. V tej skupini so bili fantje.

Mladi, ki so preživljali svoj čas v mestnem parku in na površinah igrišča Partizan, so bili zastopani s predstavniki obeh spolov. Nisem opazila posameznih skupin, ki bi bile ločene glede na spol.

Fantje so bili z večino deklet dobro povezani in so jim prilagodili svoje interese. Tako so se večinoma pogovarjali in igrali igre z žogo, kjer so sodelovala tudi dekleta (odbojka).

Po mojih ugotovitvah so prosti čas preživljali združeni v neko celoto in se niso grupirali v manjše ločene skupine. Že po prvih dneh sem opazila določen vzorec aktivnosti mladostnikov, ki sem mu namenoma sledila, in sicer:

- na športnih površinah igrišča Partizan svoj prosti čas preživlja mešana (fantje in dekleta) skupina mladostnikov v mešanih skupinah z različnimi dejavnostmi;
- na športnem objektu Rudar svoj prosti čas skoraj v celoti preživljajo fantje na organiziranih treningih;
- na športnih površinah srednje šole svoj prosti čas v celoti preživljajo samo fantje, ki igrajo izključno samo košarko;
- v mestnem parku svoj prosti čas umirjeno preživlja mešana skupina mladostnikov: druženje in pogovor – vedno ločeno na skupinice po spolu;
- mladostniki, ki so se zbirali na posameznih mestih, niso zahajali na druga mesta.

V mesecu maju je tako prosti čas opazovanih mladostnikov potekal v nekakšni harmoniji in v krajšem časovnem obdobju.

b) Mesec junij

Mesec junij je mesec, ko se konča šolsko leto, ki za mladostnike pogosto predstavlja prvi oddih od šolskih obveznosti. Razlika s predhodnim mesecem se vidi že v tem, da se je čas za prostočasne aktivnosti podaljšal. Tako so se mladostniki zbirali že ob šestnajsti uri in so bili večinoma zunaj dlje kot do devetnajste ure zvečer. Povečalo pa se je tudi število mladostnikov (več kot 10 oseb), ki so se svoj prosti čas odločili preživeti na opazovanih mestih.

Na začetku meseca so se mladi še vedno družili v relativno homogeni skupini, proti koncu meseca pa so se začele oblikovati manjše skupine, ki so se največkrat razlikovale po spolu.

Na športnih površinah igrišča Partizan so se fantje razdelili na različne skupine in so se največkrat igrali igre z žogo – vse od odbojke, nogometa, rokometu, košarke. Nekatere skupine deklet so se odločile pri odbojki sodelovati, a le v samostojni nasprotni skupini, druga dekleta pa so se večinoma le družila s prijateljicami in se pogovarjala.

Preostale točke v prej omenjenem vzorcu so ostale nespremenjene.

c) Mesec julij

V mesecu juliju, ko že skoraj vsi srednješolci pozabijo na šolske obveznosti, se je močno povečalo število mladostnikov na opazovanih mestih. Prihajali so v večjem številu in iz sosednjih mest in vasi (Hrastnik, Zagorje, okoliške vasi – Čeče, Klek ...). Čas, namenjen prostim dejavnostim, se je izrazito podaljšal, saj je bila velika večina mladih na mestih zbiranja že pred šestnajsto uro, ostajali pa so tudi do poznih večernih ur.

Zanimivo je dejstvo, da se vzorec iz prvega meseca opazovanja ni skoraj nič spremenil, razlika je bila le v številu mladostnikov in s tem posledično v številu manjših formiranih skupin.

Mladostniki so v vseh opazovanih mesecih izrabili prosti čas za sprostitev od vsakdanjih obveznosti in razvedrilo. Najpogostejši dejavnosti sta bili pasivno druženje s prijatelji in vključevanje v športne aktivnosti. Opozoriti moramo, da je bilo opazovanje omejeno, saj nam ni prineslo nikakršnih podatkov o tem, kako mladostniki preživljajo svoj prosti čas doma ali v okviru organiziranih dejavnosti, ki potekajo na drugih lokacijah.

7.3 Neformalni razgovor s srednješolci

Kot sklep svoje opazovalne naloge sem se odločila pristopiti k prej omenjenim skupinam mladostnikov (skupina do 30 oseb) in se z njimi pogovoriti o prostem času. V pogovoru sem prišla do zanimivih informacij, ki so kazale na to, da so se v večini mladostniki za tak način preživljanja prostega časa odločili zaradi dolgočasje ali pa želje po druženju. Kar velika večina (20 oseb) med njimi je trdila, da so prihajali na omenjena mesta, ker jim je bilo dolgčas in so upali, da bodo našli koga za druženje. S tem so se potem dogovorili za dejavnost, ki so

jo izvajali. Le nekaj (7 oseb) je bilo takih, ki so se vnaprej dogovorili, da bodo svoj prosti čas preživeli skupaj, 3 osebe pa so se znašle v tej skupini naključno.

Vprašala sem jih, če vsi mladostniki (ki jih poznajo) svoj prosti čas preživljajo na enak način kot oni, pa so se le nasmehnili in odgovorili, da tistih, ki so doma pred računalnikom in televizijo, nikoli ne bi mogla tako preučevati. Povedali so tudi, da so sami v manjšini, ker je za veliko večino pomemben le računalnik in vse v povezavi z njim.

Povedali so, da prosti čas preživljajo na omenjenih zbirališčih, ker jim je to najbolj všeč in so radi v družbi. Fantje so pa so večinoma odgovarjali, da se med športnimi igrami s prijatelji radi sprostijo in si napolnijo pljuča s svežim zrakom.

Na moje vprašanje, ali se jim njihov prosti čas zdi koristno preživet, so bili sprva zadržani, a pozneje sem dobila jasen odgovor, da o tem pravzaprav še nikoli niso razmišljali, pač preživijo prosti čas tako, kot jim tisti trenutek ustreza. Niti pomislili niso na koristnost ali nekoristnost, še najmanj pa na to, da bi se glede na to odločali, kako preživeti svoj prosti čas. Tukaj se mi zdi pomembno omeniti, da se raziskovalci največkrat osredinjajo na koristno in nekoristno preživet prosti čas, ne upoštevajo pa, da je za mladostnike ne glede na aktivnost, s katero se ukvarjajo, najbolj pomembno njihovo dobro počutje.

Na koncu sem jih vprašala, kaj jim pomeni preživljanje prostega časa. Najpogosteje so odgovorili isto, da se takrat spočijejo in pozabijo na šolske obveznosti, se odmaknejo od 'tečnih' staršev, ki jih ne razumejo in se pogovorijo s prijatelji. Tako sem prišla do sklepa, da mladostnikom v prostem času največ pomeni, da se sprostijo. Manjka jim pogovor z osebami, ki bi jih poskušale razumeti. Različni raziskovalci trdijo, da mladostniki svoj prosti čas preživljajo pasivno, zgolj na predstavah in pričakovanjih odraslih oseb, brez upoštevanja mladostnikov ter njihovih pogledov na celotno situacijo.

8 PREVERJANJE HIPOTEZ

Po zbranem gradivu in vseh predelanih informacijah ter opravljeni raziskavi lahko podam nekatere sklepe hipotez, ki so se pojavili pri preučevanju teoretičnega dela.

Sklepi posameznih hipotez

Hipoteza 1:

Smer srednješolskega programa igra pomembno vlogo pri preživljanju prostega časa srednješolca.

Po ugotovitvah in zbranih podatkih, ki temeljijo na mojem raziskovanju s pomočjo intervjujev, lahko predvidevamo, da smer srednješolskega izobraževanja vpliva na preživljanje prostega časa. Po danih odgovorih vprašanih pridem do sklepa, da dijaki 4-letnih programov drugače sprejemajo, razporejajo in preživljajo svoj prosti čas kot dijaki 3-letnih programov. Tako ga srednješolci štiriletnih programov v nasprotju s tistimi iz triletnih programov preživijo bolj aktivno. Hipoteze na tako majhnem vzorcu ne moremo popolnoma potrditi, vendar pa se je pri naših vprašancih izkazala za veljavno.

Dijaki 4-letnega programa več časa porabijo za šolske obveznosti in občolske dejavnosti, ki so organizirane v obliki krožkov in izbirnih vsebin (npr. literarni krožek), čeprav tako kot dijaki 3-letnega programa niso pokazali pretiranega zanimanja in množične udeležbe na teh dejavnostih.

Več mladostnikov 4-letnega programa občasno vključi v preživljanje prostega časa tudi svoje starše, predvsem v obliki skupnih izletov. Vendar pa predvidevam, da glavni razlog tu ni smer srednješolskega izobraževanja, ampak so družinske razmere.

Hipoteza 2:

Pomembno vlogo v ožji izbiri dejavnosti prostega časa predstavljata socialno in finančno stanje družine.

Glede na pridobljene podatke iz intervjujev hipoteze ne moremo ne potrditi ne ovreči, čeprav sta dve tretjini vprašanih odgovorili, da finančno stanje družine ne vpliva na prosti čas. Glavni

razlog je v tem, da je večina mladostnikov pri tem vprašanju pomislila samo na plačljive in organizirane dejavnosti (npr. trening tenisa), ne pa tudi na druženje s prijatelji ob kavi v baru ali obisk kina, pri čemer se prav tako pojavijo določeni finančni stroški.

Hipoteza 3:

Sodobna tehnologija ima pomembno vlogo pri načinu preživljanja prostega časa.

Glede na trditev mladostnikov, da je za veliko večino pomemben le računalnik, predvsem socialno omrežje in igre, ter glede na raziskave, omenjene v četrtem poglavju, bi lahko rekli, da je sodobna tehnologija vplivala na način preživljanja prostega časa. Predvsem je raziskava Mladina 2010 opozorila, da se je čas, ki ga mladi namenjajo računalniškim dejavnostim, močno povečal (Kirbiš 2011).

9 SKLEP

S pomočjo literature in analiz sem skušala opredeliti in povzeti nekatere ključne dejavnike, ki vplivajo na mladostnikov prost čas. Gre za pomemben del vsakdanjega življenja. Čeprav nekateri nanj gledajo le kot na čas, ko se sprostijo, mladostniki v tem času tudi aktivno oblikujejo lastno identiteto, se dokazujejo in iščejo svojo pripadnost.

Med raziskovanjem, ki sem ga izvedla z opazovanjem, z intervjuji in s pogovorom, sem dobila nekatere potrditve in bolj natančen vpogled v preživljanje prostega časa srednješolcev, ki mi je prikazal sodoben način razmišljanja današnjih srednješolcev o prostem času.

Preživljanje prostega časa mladostnikom pomeni iskanje vezi in sproščenosti, ki jih v natrpanem šolskem urniku in pri starših niso deležni. V šoli dijaki dobijo kupe domačih nalog, ki jim velikokrat predstavljajo natrpan urnik tudi doma, starši večkrat ne razumejo mladostnikov in od njih doma pričakujejo pomoč pri gospodinjstvu ali na kmetiji. Mladostniki imajo tako največkrat zelo malo časa, s katerim lahko zares svobodno razpolagajo. Ko imajo čas, se jim zdi najpomembnejše:

- da ga preživljajo v družbi prijateljev,
- druženje v gostinskih lokalih,
- izvajanje aktivnih športnih dejavnosti,
- da uporabljajo internet,
- nakupovanje,
- obiskovanje prireditev in diskotek,
- druženje s partnerji.

Bajzek (2003, 317) opozarja, da je prosti čas izjemno pomemben osebni prostor za mlade, »kjer preizkušajo njihove medosebne odnose, ki jim pomagajo na prehodu iz otroške v odraslo dobo. To je namreč za mlade tisti čas, ko so lahko to, kar so, ko so daleč od odraslih in njihovega nadzora in se lahko ogledujejo v vedenjskih držah svojih sovrstnikov. Ta njihov osebni prostor, ko so daleč od šolskih skrbi in družinske zaščite, ima posebno privlačnost in moč, za njihovo rast in razvoj pa je zelo pomemben. V tem prostoru namreč razvijejo svoje sposobnosti, se razbremenijo napetosti in usmerjajo svojo energijo. Takrat dojemajo

konkretne dimenzije lastne identitete odraščanja, ki se merijo skozi fizično rast in psihomotorične sposobnosti. Soočanje z vrstniki in s prijatelji je tisti kanal, kjer se mladi zavedajo procesa svoje rasti in razvoja. Tudi preživljanje prostega časa po drugačni obliki (TV, glasba, šport) je samo priložnost, da se dotika samega sebe in intuitivno spoznava svojo identiteto.«

LITERATURA

1. Bajzek, Jože. 2003. *Zrcalo odraščanja*. Radovljica: Didakta.
2. --- 2008. *Odisėja mladih: sociološka raziskava o mladini*. Radovljica: Didakta.
3. Braconnier, Alain. 2001. *Kako razumeti mladostnika: priročnik za starše otrok, starih od 10 do 25 let*. Tržič: Učila.
4. Černigoj Sadar, Nevenka. 1991. *Moški in ženske v prostem času: socialne in psihološke dimenzije načinov preživljanja prostega časa*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
5. --- 1992. Kvaliteta življenja v različnih življenjskih obdobjih. *Družboslovne razprave* (14): 48–62.
6. Derganc, Sabina. 2004. *Prosti čas mladih*. Ljubljana: Salve: Društvo Mladinski ceh.
7. Dolničar, Vesna in Jana Nadoh. 2004. *Medijske navade med slovenskimi mladostniki*. Ljubljana: ŠOU in FDV.
8. Durkin, Kevin. 1995. *Developmental Social Psychology: From Infancy to Old Age*. Oxford: Blackwell Publishing.
9. Frankfort Nachmias, Chava in David Nachmias. 1996. *Research Methods in the Social Sciences*. New York: Worth Publishers.
10. Google maps. 2012. *Satelitska slika Trbovelj*. Dostopno prek: www.maps.google.com (30. februar 2012).
11. Hočevar, Franc. 1977. *Prosti čas*. Ljubljana: Delavska enotnost.
12. Kirbiš, Andrej. 2011. Ustvarjalnost, kultura, prosti čas. V *Mladina 2011: Profil mladih v Sloveniji*, ur. Miran Lavrič, 201–224. Maribor: Aristej.

13. Krempl, Helena. 2003. *Prosti čas mladih*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Kremp-Helena.PDF> (7. junij 2011).
14. Kuhar, Metka. 2007. Prosti čas mladih v 21. stoletju. *Socialna pedagogika* (4): 453–471.
15. Lavrič, Miran, ur. 2011. *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Maribor: Aristej.
16. Lešnik, Rudi. 1987. *K temeljem pedagogike in didaktike prostega časa*. Študijsko gradivo. Maribor: Pedagoška fakulteta.
17. Mihelj, Vlado, ur. 2002. *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Maribor: Aristej.
18. Stojin, Tone. 1982. *Prosti čas*. Ljubljana: Delavska enotnost.
19. Ule, Mirjana, Vlado Mihelj, Tanja Rener, Metka Mencin Čeplak in Slavko Kurdi. 1996. *Predah za študentsko mladino*. Ljubljana: Urad RS za mladino.
20. Ule, Mirjana, Tanja Rener, Metka Mencin Čeplak in Blanka Tivadar. 2000. *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Urad RS za mladino.
21. Ule, Mirjana. 1999. Stoletja mladine – spremna študija. V *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*, ur. John R. Gillis, 237–295. Šentilj: Aristej.
22. --- in Metka Kuhar. 2002. Sodobna mladina: izziv sprememb. V *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, ur. Vlado Mihelj, 39–77. Maribor: Aristej.
23. Vičič, Aleš. 2002. Psihološke karakteristike mladostnikov. *Trener: strokovni bilten* (3): 79–86.
24. Žavbi, Alenka in Irena Vipavc Brvar. 2004. *Potrebe mladih po informacijah in participaciji na območju Ljubljane z okolico*. Dostopno prek: http://www.misss.org/files/mladi_porocilo_raziskave.pdf (18. februar 2012).

PRILOGA A: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 1

1.) Koliko si star in katero šolo obiskuješ?

»16 let, obiskujem pa STPŠT(Srednjo tehnično in poklicno šolo Trbovlje), smer električar-elektronik, 3-letno.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Tu pumen, d se mam fajn s frendi, da hodm vn žurat, da mal igramo fuzbal in najbul pomembn, da mi tastar ne težijo (smeh).«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Med počitncam velik igramo fuzbal na igrišči Partizan, za vikende hodmo s frendi u diskača, drugač pa med šulo po neti igram igrce.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Glede na tu, da je mama brez šihta, sm se mogu pač udpuvedat fitnessu, čeprou sm hotu hodit, ztu pač hodm s frendi špilat fuzbal vn na igrišče, kjer je zastonj (smeh). Včasih se odločmo, da gremo mal u Zagorje brcat, ampak ker še nimam izpita je velikrat problem prevoz, pa še plačat je pol treba taksi.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Ha, ha, ja, mamo, ja, ampak ne hodm, ker mam šule dost že zjutri, pa se mi ne da še popoudne tle viset.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Am ... kukr kdaj ... ammm učas se mi ne lup nč počet, pa kr TV gledam, zdej so pa itak skus prenosi fuzbal tekme.«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Ah, tu pa ne ... že tku jih mam ponavad dost, k mi kej težijo ... mam raj frende ...«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Ja, med tednam, takrat pu šul ku pridm domou, pa vržem torbo u kot (smeh), takrat se zame začne prosti čas, razn, če se morm kej učit, drugač pa med vikendam, ku se zbudim, pa du pundelka (smeh).«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Ja, itak ... zdej že itak usi visimo na tem fejsu (Facebook) pa netu ... Najbul fajn je pa tu, da lhka s frendi prek neta špilamo igrce, učas se zavleče tut po ceu dan.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Kua pa vem ... mjan se zdi, d je zdej kr ql.«

PRILOGA B: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 2

1.) Koliko si star in katero šolo obiskuješ?

»17 let, obiskujem Gimnazijo Trbovlje.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Prosti čas je za mjane čas brz šulskih obveznosti, da se mi ni treba učit pa da se lhk posvetim svojim hobijam.«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Jst hodm na trening košarke al pa srfam po neti, tm pa tm me prime tut kaka dobra igrca. Drugač grem pa s punco al pa frendi mal vn.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Delno ja. Zdej treniram košarko, ker je biu tenis predrag.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Ja, na naši šul je tega kr dost, če se ti da, sam men se zdi, d je tu bul za babe (smeh).«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Ja, kr ga mam bul mal zarad šulskih obveznosti, ker se morm dost učit, kr mam kr naprej ene kontrolke.«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Tm pa tm grmo s tastarem tut na kak izlet ... (smeh)«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Med tednam je tu cajt, ku sm na košark pa pol še mal duma za kompam al pa za TV al pa če pride punca kej k mjan ... Med vikendam grm pa s frendi al pa s punco mal vn.«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa?(internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Ja, jst sm itak velik na neti, učas tut za šulo kej iščem, zdej si itak nč vč ne predstaulam brez tega ... mobitel pa itak more bit.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Ja, lhk bi, sam se mi zdi, da mam tku že usega velik.«

PRILOGA C: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 3

1.) Koliko si stara in katero šolo obiskuješ?

»16 let, obiskujem gimnazijo v Trbovljah.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Mjan tu pomen cajt, ki ga preživim brz šulskih obveznosti, pa takrat ku lhka delam kar čem, se družm s frendi ...«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Ja grm pač vn s frendi, ga mal žuramo, se mamu fajm, pa za računalnikam sm dost, pa pogledam kak dobr film na TV.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»S tem hvala bogu nimam problemu, pr nekaterih pa tu res zna bit problem.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Ja mamu u šul ja, sam ne hodm.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Hm... moj prosti čas?...ja po moje da ja, kr mi ni nkol dougcajt (smeh)«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Ja tut gremo kdaj kam skp..na kak izlet, al pa na morje, sej učas paše ...«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Amm ... med tednam je tu zvečer, ku upraum use obveznosti kar se tiče učenja pa nalog ... Med vikendam pa itak subote zihr frej ceu dan, nedelo mal pučijem pa se prpraum na pundelk ...«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa?(internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Tu pa sigurn, ja ... Učas ni blo tuk tega, zdej pa že brez neta, fona (mobitel) neb zdržala.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Mjan se zdi, da se mam kr fajm, kukr mam pač cajta, kej vjač pa tut neb mogla zarad šule.«

PRILOGA Č: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 4

1.) Koliko si stara in katero šolo obiskuješ?

»18 let, obiskujem ekonomsko šolo v Trbovljah.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Hm ... prosti čas je za mene takrat, k sm lahka frej, da mam cajt za fanta, sm s kolegicam in kolegam ...«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Jst večino svojga cajta namenim mojem fantu, grema pa tut skup vn z najnimi kolegi.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Mislm, da ne ... je pa res, da si tut sama kdaj kej zaslužm k grem čez vikend mal delat, tku da mam pol neki svojga keša in mi ni treba doma fehtat, že tku je dost stroškou tut za šulo in knjige itn.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itd.

»Ja, je, ja ... mislm, da je odbojka pa razni debatni krožki, literarni večeri ... druga ne hodm, razn na kak literarni večer pa tut grem kdaj, če je kak fajn gost.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Ja, jst mislm, da je, čeprou mi cajta učas tut zmanjka, ker bi rada počela več stvari hkrati (smeh).«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Ja, to pa itak, sej tut žvimo še skupaj, tko da, zakaj pa ne ?«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Ja, med tednam ga mam bul mal, itak pa hodm na jogo, plesne, pa še s fantom sm dost, med vikendam grem pa raj mal vn, ker ne zdržim skos med štirimi stenami (smeh).«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Ah, sevede, jst si ne morm predstavlat več lajfa brez interneta, mobitelu, TV-ja, mislm, da je u tem času zdej tak tempo življenja, da use tu rabmo.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Glede na tu, da me velik stvari še veseli, bi lahko, ampak ma na žalost dan sam 24 ur in ne gre.«

PRILOGA D: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 5

1.) Koliko si stara in katero šolo obiskuješ?

»17 let, obiskujem gimnazijo v Trbovljah.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Prosti čas je za mene cajt, ku mi ni treba delat nič za šulo in sm lhka zuni s frendicami pa ku mi ni treba duma nč pospravlat ... smeh ...«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Ja, ponavad gremo ub petkih mal vn pa tu, al pa soboto, pač družmo se s frendi in frendicami al pa sm za kompjuterjam.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Mah, kva pa vem, no...pomoje, da ne, kr itak ne hodm na kake take športne treninge, da bi mi mogl plačvat, ker tist pa vem, da je kr neki keša na mesc.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Ja, tu pa je, ja ... Če hočeš, se kamot kazga udeležiš, npr. literarni krožek pa politus mamu pa še kej bi se najdl.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Ja, pomoje, da je ... Nkol mi ni dougcajt, no, tku, da se kr znam zamotit, učas mi ga še zmanjka.«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Mah, bul ne ku ja.«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Ja med tednom takrat ku se mi ni treba nč učit, med vikendam pa ves tist cajt, ku sm zuni al pa doma zabušavam ... smeh ...«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Uuu, ja, to pa res, ja ... Zdej smo itak usi skus ne tem fejsu.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Mislim, da ga kr fajn izkoristim ... smeh ...«

PRILOGA E: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 6

1.) Koliko si star in katero šolo obiskuješ?

»18 let, obiskujem Srednjo tehniško in poklicno šolo Trbovlje.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Tu je za mene un čas, ku nism u šoli, un čas, ku ga mam za sebe.«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Prosti čas največkrat preživljam u družbi svojih prijateljev, ko počvekamo ob kakšni kavi in cigaretu ali pa se odpravimo kam na izlet.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Ne, ker si sam služim svoj denar od 17. leta, tok, da mam zase in da mi ni treba prosit staršev.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Ja, mamu, sam jst jih ne obiskujem.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Odvisno od dneva ter vremenskega vpliva ... smeh ...«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Tudi včasih.«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Ku je šula mam večinoma prosti čas zvečer, takrat se mal zleknem pred tv pa pogledam kak fajn film, med vikendam sm pa itak večinoma uzuni.«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Da, absolutno.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Kua pa vem ... smeh ...«

PRILOGA F: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 7

1.) Koliko si star in katero šolo obiskuješ?

»16 let, obiskujem Srednjo tehniško in poklicno šolo Trbovlje.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Ah, jst mam prosti cajt kr zmeri takrat, ku si ga uzamem, lhka pa rečem, da se za mene začne takrat, ku je konc šule.«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Duma igram igrce pa na internetu visim.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Verjetn tut mal, ja.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Tu pa res ne vem, ku me glih neki ne zanima.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Ja, pomoje, da ja, če bi se mi dal, bi ga lhka pa še kej bul, recimo, da bi šou kej laufat al pa kej.«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Ah, ne, zdej ne več.«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Med tednam sm itak bul duma, med vikendam sm pa zuni.«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Ja, tu pa itak ja.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Verjetn, da bi lhka, ja.«

PRILOGA G: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 8

1.) Koliko si star in katero šolo obiskuješ?

»18 let, obiskujem gimnazijo v Trbovljah.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Prosti čas je zame čas, ku mi ni treba delat za šulo.«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Glede na tu, da mam res dost dela z šulo, ker sm u zadnjem letniku, mam bul mal prostga cajta, drugač pa treniram košarko.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Ne, pomoje, da ne.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Uh, ja na naši šul je tega kr neki, no, tku za ženske kot za moške.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Ja, je, je ... Itak mam 3-krat na teden košarko, če pa še kej cajta ustane, ga pa preživlam s frendi.«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Tut kdaj, če kam gremo.«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Jst kr kumi čakam vikend, da mam mal cajta za sebe, ker med tednam je kr težko, kr se je treba kr dost učit.«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Ma, ja, no, na žalost res.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Mogoče, o tem še nism meu cajt razmišlat ... smeh ...«

PRILOGA H: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 9

1.) Koliko si star in katero šolo obiskuješ?

»17 let, obiskujem Srednjo tehniško in poklicno šolo Trbovlje.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Tist čajt, ku lhka delam kar čem pa ku ni kontrolk pa sprašvanja, da se ni treba učit.«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Z motorjam se vozim, pozim pa kak fitnes pa kaka rekreacija.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Ne.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itd.

»Ja, mamó ja, elektrokrožki itn.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Vežde, da je ... smeh ...«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Ponavadi ne.«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Med tednam tist, k grem mal na motor, čez vikend pa isto, al pa če gremo mal z družbo feštat.«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Ja, valda, da je.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Mjan je tkule čist fajn pa dost.«

PRILOGA I: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 10

1.) Koliko si star in katero šolo obiskuješ?

»16 let, obiskujem ekonomsko srednjo šolo v Trbovljah.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Prosti čas je zame cajt, ku ni treba nč za šulo delat pa ku so počitnce.«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Ponavad grem mal vn skejtat al pa na kak drink s frendam.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Ne, kr se ne ukvarjam z nubenem takim hobijam, da bi biu plačljju.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Ja, mamoo oboje, in krožke in izbirne vsebine.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Ja, po moje, da je.«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Ne, ku se ne razumemo gluh najbulš, se mi jih ne da pol še poslušat ... smeh ...«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Med tednam po šol, med vikendam pa ub petkih, ku gremo mal vn.«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Jaaaaaaa.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Kua pa vem, verjetn, da ja.«

PRILOGA J: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 11

1.) Koliko si stara in katero šolo obiskuješ?

»18 let, obiskujem ekonomsko šolo v Trbovljah.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»To je cajt, ku mi ni treba se učit, pa lhka kako fajno knjigo preberem al pa do večera čvekam s kolegico.«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Punavad se s kolegicam dubimo na kavi pa čvekamo, sej si mam dost za povedat zmer.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Ja, vpliva, ker če ne bi bli finančno zmožni, pol nebi mogla par stvari, k mi velik pomenjo počet, tku da mi, hvala bogu, lhka tu omogočjo.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Ja, dost je teh krožku in usega, sej predlani pa lani sm hudila, zdej pa ne več.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Ja, tu pa zih, učas bi ga še rabla kako uro več ... smeh ...«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»So, sej se fajz zastopmo.«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Cajt, ku ga mam zase, tku med tednom kot med vikendam.«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilni telefoni, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Jaaa! Res ne vem, kku so učas zdržal brez tega usega ... smeh ...«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Koristno že mogoče, ampak zdej ga pa tko, da je men fajz.«

PRILOGA K: Intervju s srednješolci

Pogovor z osebo 12

1.) Koliko si stara in katero šolo obiskuješ?

»17 let, obiskujem gimnazijo v Trbovljah.«

2.) Kaj zate pomeni prosti čas?

»Ammmm, tist cajt, ku se mi ni treba učit.«

3.) Kako največkrat preživljaš prosti čas?

»Mal grem laufat al pa na kolo, pa tut kak čvek s kolegico pade.«

4.) Ali finančno stanje tvoje družine vpliva na preživljanje tvojega prostega časa?

»Ne, ne vpliva.«

5.) Ali imate v okviru šole organizirano preživljanje prostega časa, tukaj mislim predvsem na krožke, izbirne vsebine itn.

»Itak, ja, sej tega je dost, če maš interes.«

6.) Ali misliš, da je tvoj prosti čas dobro izkoriščen?

»Po moje, da je, no.«

7.) Ali so starši kdaj vključeni v tvoj prosti čas?

»Ah, tu pa ne smeh ...«

8.) Kaj zate dejansko predstavlja prosti čas? (tukaj mislim na čas, ki zate pomeni prosti čas, med tednom, ko je pouk, oz. med vikendom?)

»Aja ... sam da mal potuhtam, kua pa vem, če se mi ni treba učit al pa seminarskih pisat. Tu, med vikendam pa isto, no, kua pa vem ... smeh ...«

9.) Ali se ti zdi, da je tehnologija spremenila način preživljanja prostega časa? (internet, mobilniki, mrežne igrice, kabelska TV?)

»Ja, če že gledam po seb, mjan je kr fajn, tale internet pa tu pa sploh.«

10.) Ali misliš, da bi lahko še bolj koristno preživel prosti čas?

»Sm kr zadovolna, no, da je tku, ku je ...«